

Odgoj mladih za krepost čistoće

Ilić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:116439>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-10-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

ODGOJ MLADIH ZA KREPOST ČISTOĆE

Diplomski rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić

Student:

Ana Ilić

Đakovo, 2019.

Sažetak

Između suvremenog poimanja ljudske seksualnosti i kršćanskog poimanja seksualnosti, postoji veliki raskorak koji je uočljiv i iz zdravorazumske perspektive. Današnja teologija ljudsku spolnost shvaća kao sveobuhvatnu, temeljnu sastavnicu čovjekove osobnosti. S druge pak strane svijet ljudsku seksualnost gleda kao nešto potrošno, svodeći ju samo na najnižu razinu, na užitak. Suvremeni način življenja spolnosti zapravo je pokazatelj dubokih praznina u osobnim vrednotama. Krepost čistoće seksualnost ponovno stavlja u službu vrednota. Pomaže čovjeku da ovlada vlastitom požudom te spolnost stavlja u službu osobe. Na putu izgradnje, krepost čistoće čuva osobu od opasnosti sebičnosti, otkriva dostojanstvo ljudskoga tijela i uči ga posjedovati u svetosti i poštovanju. U konačnici, krepost čistoće pomaže osobi vratiti narušenu sliku spolnosti, slobode darivanja i istinu o ljubavi. U prvom poglavlju rada na temelju nekoliko istraživanja zaključeno je kako vjera i religioznost utječu na odabir istinitih ljudskih vrednota, kako spolna ravnoteža velikim dijelom proizlazi iz življenja tradicionalnih moralnih stavova te da na ispravno spolno ponašanje pozitivno utječe stupanj religioznosti. U drugom poglavlju rada donijet će se kršćanski vid ljudske spolnosti u svjetlu 'Teologije tijela' Ivana Pavla II. s posebnim osvrtom na krepost čistoće. Na kraju rada dano je nekoliko smjernica o odgoju mlade osobe za krepost čistoće, a time ujedno i njezine spolnosti.

Ključne riječi: *suvremeno društvo, hedonizam, mladi, vrednote, vjera, spolnost, čistoća.*

Summary

Education young people for the virtue of purity

There is a humungous gap between Christian beliefs regarding human sexuality and the contemporary one, which can already be noticed by our bare common sense perspective. Theology nowadays considers human sexuality as all-gathering, elementary feature of one's personality.

On the other hand, though, it is believed in the world that human sexuality is rather consumable, being restricted to its lowest form, i.e. pleasure. Contemporary human sexuality is actually the evidence of deep emptiness regarding one's personal values. Sexuality presents the virtue of purity as the one that serves values. On the way of its development, the virtue of purity guards an individual from a dangerous selfishness. Moreover, it reveals the dignity of purity by increasing the awareness of a human body and learns how to keep it in sanctity and respect. Finally, the virtue of purity helps one to rebuild the distorted image of sexuality, freedom of giving and the truth about love. In the first part of this paper, which is based on a several researches, will be concluded that faith and religion influence the choice of values, and that sexual balance is mainly derived from traditional morally sound perspectives, and also that the level of religion positively impacts on one's sexual behavior. In the second part of the paper, the Christian perspective of human sexuality, influenced by Theology of body by John Paul II, with an additional review of the virtue of purity will thoroughly be analyzed. Some instructions regarding raising a young human being in a virtue of purity, as well in its sexuality, are given in the end.

Key words: *contemporary society, hedonism, young, virtues, faith, sexuality, chastity.*

UVOD

U oblikovanju identiteta i usvajanju temeljnih vrednota čovjeka važnu ulogu ima socio-kulturološki ambijent. Današnji čovjek odrasta u društvu hedonizma, pluralizma vrednota, globalizaciji, moralnom relativizmu, konzumerizmu. Takvo okruženje zamagljuje pogled prema onim istinskim vrijednostima, dok istodobno preferira određene pseudovrednote koje su na štetu čovjeka. Po sudu znanstvenika našega doba ljudska je osoba pod dubokim utjecajem spolnosti, zbog čega se spolnost mora ubrojiti među glavne čimbenike koji određuju život čovjeka. Iako se sve više otkriva bogatstvo i važnost seksualnosti, istovremeno se i degradira, svodi na čistu tjelesnost i potrošnu robu te joj često pridodaju isključivo erotsku i genitalnu oznaku. Takvim razmišljanjem, u konačnici djelovanjem, došlo je do odvajanja sklada vrijednosti u samoj seksualnosti, stoga se moralna dekadencija sve više osjeća i na području življenja seksualnosti. Doista, spolnost prestaje biti u službi promicanja čovjeka i njegova dostojanstva, a počinje biti u službi umanjivanja, osiromašenja i otuđenja.

Cjelokupna društvena zbivanja i način razmišljanja reflektira se ponajviše na svijet mladih čiji se proces socijalizacije još uvijek formira. U procesu takva razvoja, mlada osoba često gubi dodir sa stvarnošću i istinitim vrijednostima. Zadaća je Crkve, u društvu kojemu prijete sve veća opasnost dehumanizacije, mladima progovoriti o onim vrijednostima koje čovjeku vraćaju dostojanstvo. Budući da se seksualna etika tiče temeljnih vrednota ljudskoga i kršćanskoga života, bez ikakva dvoumljenja Crkva treba i može progovoriti o spolnosti, te joj vratiti njezino dostojanstvo kako bi ponovno poprimalo pravu ljudsku oznaku.

Rad je osmišljen i oblikovan u dva dijela: prvo poglavlje rada donosi nekoliko istraživanja od kojih su nam temeljna dva: *EVS* koji je provodio KBF u Zagrebu i istraživanje *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*. Na temelju istraživanja *EVS*-a nastojat će se preispitati koliko je u društvu još uvijek zastupljen tradicionalizam, odnosno tradicionalne vrednote, *vrednote u svezi religije i Crkve, braka i obitelji, te spolnog morala*, s obzirom na suvremeno pluralno društvo koje sa sobom donosi pluralizam vrednota, hedonizam i konzumerizam. Pokušat će se prikazati kakav je odnos vjere i življene stvarnosti, te određuje li vjera izbor i življenje vrednota. Na temelju istraživanja *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar* utvrdit će se kako u Hrvatskoj postoje tri tipa mladih: konvencionalni, hedonistički i

samoostvarujući. Vodeći se navedenim istraživanjem pokušat će se otkriti jesu li tradicionalne vrednote još uvijek zastupljene među mladima u Hrvatskoj te postoji li povezanost između izabrane vrednote i ponašanja mlade osobe. S obzirom na temu diplomskoga rada, autor će se nadalje pozabaviti spolnim moralom mlade osobe kroz nekoliko istraživanja. Preispitat će se 'slika' spolnog morala među mladima u Hrvatskoj te utječu li tradicionalne norme, temeljene na crkvenom nauku i religijskom moralu, na izbor i način življenja spolnosti mladih. S obzirom na razvoj i raširenost medija, mediji su postali glavni izvor informacija o seksu za mlade. Zbog toga će se na kraju prvog dijela diplomskoga rada pokušati preispitati doprinos medija u objašnjenju rizičnih ponašanja adolescenata s posebnim osvrtom na spolnost i seksualnost.

U drugom poglavlju rada obradit će se tema spolnosti. Na temelju istraživanja iz prvog dijela, zaključit će se kako je suvremeno shvaćanje i življenje spolnosti daleko od onog istinskog i prvotnog Božjeg nauma. Stoga će se u ovome poglavlju na temelju *'Teologije tijela'* Ivana Pavla II., donijeti kršćansko shvaćanje spolnosti, ljubavi i braka. Najprije će se ukazati koje je izvorno značenje spolnosti za čovjeka: „*Nije nešto jedino biološko, već zadire u ljudsku osobnost kao takvu*“¹, te što je to 'ženidbeno značenje tijela'. Na putu izgradnje mladih, na području spolnosti, krepost čistoće pomaže mladoj osobi shvatiti kako se spolnost ne rabi proizvoljno, još manje rasipa ili zlorabi, nego da je valja prihvatiti počevši od značenja koje se krije u njoj. Stoga će najveći dio rada nastojati pojasniti što je to krepost čistoće i na koji način ona pomaže osobi zaživjeti autentičnu spolnost. Tu krepost pojedinci mogu gajiti ovisno o svojim različitim životnim stanjima. Jedni živeći u djevičanstvu, drugi u udovištvu, a treći u braku. Svako navedeno stanje zasebno će se pojasniti te time otkriti kolika je dubina i ljepota ljudske spolnosti u Božjem naumu. Važnost ispravnog spolnog odgoja na putu sazrijevanja i odrastanja mlade osobe Crkva ozbiljno shvaća. U tom smislu, na kraju rada navest će se smjernice za življenje kreposti čistoće koje Crkva predlaže kako bi mladim osobama pomogla što vjerodostojnije živjeti svoju spolnost i ljubav.

¹ IVAN PAVAO DRUGLI., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981., br. 11.

1. MLADI I ŽIVLJENJE VREDNOTE SEKSUALNOSTI

Današnji svijet proživljava duboke i brze promjene koje se mogu vidjeti u posljednjim desetljećima na svim kontinentima. U viru različitih stavova, mišljenja i uvjerenja, može se zaključiti da se nalazimo u dobu pluralizma, dinamičnosti, globalizaciji i virtualnom svijetu. Plod pluralnog društva je pluralizam vrijednota, stilova života, pogleda na svijet, a kultura u kojoj živimo i vrijednote koje čine tu kulturu sve više usmjeravaju naše djelovanje prema snažnom hedonizmu i konzumerizmu.² Iako je „mnoštvo različitosti proizašlo iz ljudske inteligencije i stvaralaštva, koje povratno djeluju na čovjeka, njegove sudove i želje, način mišljenja i djelovanja“, u konačnici na oblikovanje fleksibilnog identiteta, čovjek svoju moć ipak uvijek ne uspijeva staviti sebi u službu.³ Doista, različitosti omogućuju oblikovanje identiteta koji se može lako prilagoditi određenim situacijama, ali je isto tako osoba često nesposobna za cjelovitu i zrelu identifikaciju.⁴

Papa Benedikt XVI. takav je razvoj društva nazvao razvojem bez moralnih vrijednosti, kulturom koju pogađa kriza ljudske egzistencije, a koja je između ostalog posljedica rasula moralnih vrednota.⁵ Zbilja, može se lako uočiti kako tradicionalne vrijednosti sve više doživljavaju dublje promjene, kako čovjek današnjice polako napušta tradicionalni karakter na kojem je gradio svoj vrijednosni sustav, dok je na vidiku nova kultura unutar koje subjekt gradi vlastitu viziju svijeta i života.⁶ Iz čega proizlazi da je subjektivizam i na području vrednota preuzeo zamah. U takvom ozračju vrlo je teško odgajati za istinske vrijednote.⁷

„Relativiziranje i težnja za razbijanjem tradicionalnih vrijednosti izazvala je zamagljivanje pravih sadržaja. Kršćanstvo, 'religija vrednota', nudi temeljne ljudske vrednote i vrednote koje proizlaze kao dar Božje milosti, nudi stvarnosti koje će vratiti življenje pravih

² Usp., V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., str. 186.

³ Usp., DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., br. 7.

⁴ Usp., V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., str. 186.

⁵ On veli: „Na djelu je promjena kulture koju globalizacija nameće, a ona obuhvaća tijekom misli i nameće relativizam, to je promjena koja vodi k jednom mentalitetu i stilu života koji nikako nije evanđeoski, to je kultura kao da Boga nema, a ona je usmjerena a materijalno stanje, na laku zaradu, na karijeru i na uspjeh kao na ciljeve života, a sve to na štetu moralnih vrijednosti“. Usp., L. TOMAŠEVIĆ, *Etika „trećeg lica“ i moralne vrednote*, u: Služba Božja 55 (2015.) br. 2., str. 157.

⁶ Usp., V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., str. 131.

⁷ Usp., Isto, str. 186.

vrednota. Kršćanska nauka ne podliježe relativističkim shvaćanjima i promjenama. Njezini kriteriji nisu vremenski, situacijski ili pomodni.“⁸

Međutim, „vrednote kao predmet interesa dugo su prisutne u društvenim i humanističkim znanostima, osobito u filozofiji i teologiji, a u novije vrijeme u sociologiji i antropologiji.“⁹ Svim tim različitim pogledima zajedničko je razumijevanje vrednota kao temeljnih i stabilnih ljudskih vjerovanja koja ih usmjeravaju prema "višim" ili "nižim", "važnijim" ili "manje važnijim", "boljim" ili "lošijim", "poželjnim" ili "nepoželjnim" ciljevima u životu.¹⁰

Nema sumnje da se na području shvaćanja vrlina događaju stvarne promjene. Ono što je zapravo mijenjano, jest shvaćanje vrijednosti i, s time u vezi, shvaćanje vrlina. Dakako da to utječe na čovjekovu fundamentalnu opciju (*optio fundamentalis*), koja naposljetku kreira i određuje svijest i savjest.¹¹ „Stoga se iznova nameće temeljno i nezastarivo pitanje: je li i koliko, upravo danas na kraju prve dekade 21. vijeka, čovjek jedinstvena, neponovljiva i neusporediva vrednota u pluralističkom društvu, dinamičnom i virtualnom svijetu u kojima se sve redefinira i sve stavlja u pitanje. Nismo li već u uočljivoj, a samim tim i u opasnoj osobnoj, društvenoj i svesvjetskoj situaciji u kojoj se čovjeka pretvara u drugotnu vrednotu, dok se istodobno na njegovo mjesto nameću ili preferiraju određene pseudovrednote, koje su na štetu ne samo čovjeka nego i njegove prirodne okoline, a samim tim u zadnjoj konačnici i čovjekova ovozemnoga blagostanja i zemaljske sreće, kao i čovjekove onostrane od Boga zajamčene budućnosti.“¹²

Sve navedeno se na osobit način odražava na življenje spolnosti. Iako se njoj danas pristupa sve više na nov i znanstven način, otkrivajući njezino bogato značenje i važnost u čovjekovu životu, njezine lijepe i bogate strane, istovremeno se i degradira, svodi na čistu tjelesnost i na potrošnu robu.¹³ „Moralna dekadencija na planu življenja seksualnosti sve se

⁸ Istina je, da je na nov način spoznajemo, u svojoj svijesti produbljujemo, ali, ako želimo ostati vjerni, nikada je ne smijemo natezati na svoje mjere i kalupe. D. ŠIMUNDŽA, *Ljudske vrijednosti i kršćansko poslanje*, CUS, Split, 1995., str. 175.

⁹ R. FRANC, V. ŠAKIĆ, I. IVIČIĆ, *Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima*, u: Društvena istraživanja 11 (2002.) br. 2. – 3., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 216.

¹⁰ „Opća polazna pretpostavka jest da su vrednote temeljna relativna stabilna vjerovanja, nastala kao rezultat socijalizacije, pod utjecajem individualnoga iskustva te društvenih i kulturnih čimbenika koja, na individualnoj razini, bitno utječu na stavove i ponašanja.“ Usp., Isto, str. 216.

¹¹ Usp., J. BALOBAN, *Opći uvod*, u: Bogoslovska smotra 80 (2010.) br. 2., str. 412.

¹² Isto, str. 413.

¹³ Usp., P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CUS, Split, 2002., str. 7.

više osjeća. Seks je „užitak bez rizika“, odnosno „užitak bez kajanja“. Svemu ovome pridonosi sve slobodniji i svjetovniji pogled na seksualnost, njezina sve veća sekulariziranost, erotizirano društvo, kontraceptivna industrija, gubitak smisla za društvenu i institucionalnu sferu života, individualizam, privatizam, itd.“¹⁴

Ovakvo suvremeno shvaćanje i življenje seksualnosti ponajviše je započelo „seksualnom revolucijom“ šezdesetih i sedamdesetih godina, koja je srušila sve „ograde“ one građanske etičnosti u javnom životu koji su davali izgled čestitih odnosa među spolovima i stanoviti nadzor nad svojim ponašanjem.¹⁵ Stoga danas seksualnost ide toliko daleko da se čak sve više upotrebljava i u trgovinskoj propagandi pod mnogim vidovima. „Svakom proizvodu koji se nudi tržištu, i za koji se pravi propaganda, najčešće se pridodaje neka erotska oznaka.“¹⁶ Tako je mnoga propaganda na televiziji, filmu, tisku, literaturi i drugdje, usmjerena prema nagonским seksualnim dimenzijama ljudske osobe. U tome smislu nam govori i *Persona humana*: „Danas je postupno došlo do kvarenja ćudoređa čemu je jedan od najjasnijih znakova pretjerano isticanje seksa, a preko sredstava društvenog priopćavanja, predstava, knjiga, revija, novina i dr., pokvarenost je prodrla u područje odgoja i kvari javno mnijenje.“¹⁷ Jedan od rezultata takvog prezentiranja seksualnosti je novi način življenja seksualnosti: seksualnost kao potrošna materija; 'potrošački seks', sredstvo izživljavanja; 'laki seks', seksualnost bez normi.

1.1. Dosadašnja istraživanja

„Svu tu dinamičnost, i dakako vidljivu, a empirijski na svoj način dohvatljivu i prepoznatljivu transformaciju vrednota krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća uočavaju i prepoznaju: Jan Kerkhofs s Katoličkog sveučilišta u Louvenu (Belgija) i Ruud de Moor s Tilburškog sveučilišta (Nizozemska). Oni sa svojim suradnicima započinju znanstveno istraživački projekt pod nazivom *European Values Study* (EVS).“¹⁸

¹⁴ P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CUS, Split, 2002., str. 9.

¹⁵ Usp., I. FUČEK, *Bog život ljubav. Traganje za istinom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1995., str. 205.

¹⁶ U tu se svrhu propagandistička tehnika služi različitim načinima: seksualiziranjem proizvoda tako što, dodirivajući objekt, gledatelja „prožme erotska struja“; izazivanjem gledatelja da pred objektom sam učini gestu kojim u sebi istu struju raspiruje; potapanjem proizvoda i osobe u neku „erotsku kadu“. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002., str. 59.

¹⁷ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humane*, KS (Dokumenti 47), Zagreb, 2003., br. 1.

¹⁸ J. BALOBAN, K. NIKODEM, S. ZRINŠČAK (prir.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, KS, Zagreb, 2014., str. 6.

Svoj empirijski put, prvo mjerenje vrednota na temelju anketnoga upitnika, projekt EVS započinje 1980. godine u pojedinim europskim zemljama (u deset zapadnoeuropskih zemalja), potom 1991. (u 24 europske Zapadne, Sjeverne, Južne i Istočne Europe), te 1999./2000. (u 32 europske zemlje), a 2008. godine proveden je četvrti put (u 44 europske zemlje od Atlanskoga oceana do Kavkaza i Urala) te je time omogućio najpotpuniji pregled vrednota stanovnika europskog kontinenta u njegovim zemljopisnim granicama.¹⁹

Istraživanje se fokusira na vrednote religije i Crkve, braka i obitelji, solidarnosti i socijalne osjetljivosti, individualnoga i društvenoga morala, demokracije, uloge žena u društvu i slobodnoga vremena. Iako je projekt s vremenom neke teme napuštao jer nisu bile relevantne, a uvodio aktualne, projekt je sačuvala jezgru pitanja pomoću kojih se vrši usporedba kroz vrijeme.²⁰

Hrvatska se u *European Values Study* projekt uključila 1999. godine kroz projekt *Europsko istraživanje vrednota* pod vodstvom profesora dr. sc. Josipa Balobana s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Prvo mjerenje anketnom metodom objavljeno je u travnju 1999. godine što je omogućilo usporedbu vrednota hrvatskih građana s vrednotama koje dominiraju u drugim europskim zemljama. Anketnim istraživanjem 2008. godine kroz projekate *Europsko istraživanje vrednota (EVS-2008)* i *Atlasa europskih vrednota*, omogućena je usporedba kojom se mogu pratiti promjene ili stabilnost vrednota od 1999. godine do 2008. godine.²¹

U radu prof. Balobana, uspoređivani su hrvatski podaci vrednota s podacima vrednota starih EU članica, novih EU članica, zemalja kandidatkinja te ostalih europskih zemalja.²² Ispitanicima je prilikom utvrđivanja stupnja prihvaćenosti pojedinih vrednota (religija, brak, obitelj, posao, novi život, prijatelji i poznanici, politika, solidarnost,

¹⁹ Usp., I. RIMAC, *Metodološke napomene: uzorak i način izbora ispitanika*, u: Bogoslovska smotra 80 (2010.) br. 2., str. 421.

²⁰ Za taj međunarodni europski projekt karakteristično je da se empirijska istraživanja ponavljaju svakih deset-devet godina; da mu je upitnik univerzalan za sve europske zemlje koje sudjeluju u zajedničkom istraživanju; da se u svakom valu istraživanja povećao broj europskih zemalja suradnica; da se u svakom valu istraživanja upitnik dijelom korigira i nadopunjuje pri čemu temeljna područja istraživanja vrednota ostaju nepromjenjiva, te je stoga moguća komparacija između pojedinih valova. Projekt EVS smatran je jednim od najdugovječnijih projekata u društvenim istraživanjima. Usp., J. BALOBAN, *Opći uvod*, u: Bogoslovska smotra 80 (2010.) br. 2., str. 412.

²¹ Usp., I. RIMAC, *Metodološke napomene: uzorak i način izbora ispitanika*, u: Bogoslovska smotra 80 (2010.) br. 2., str. 421.

²² Usp., J. BALOBAN, *Vrednote u Hrvatskoj u Europskoj perspektivi. Pastoralno-teološki vid*, u: Bogoslovska smotra 82 (2012.) br. 4., str. 955.

povjerenje u institucije) ponuđeno šest mogućih odgovora: *veoma važno, važno, nevažno, posve nevažno, ne znam i nema odgovora*. Međutim, zbog lakše preglednosti, prof. Baloban obradio je samo odgovor *veoma važno* kako bi ukazao na najviši stupanj prihvaćenosti pojedine vrednote.²³

Upravo u *Europskom istraživanju vrednota* prepoznato je, nešto veoma važno i odgovorno kako za hrvatskog čovjeka i hrvatsku Crkvu tako i za hrvatsko društvo u cjelinu, u odnosu na njegovu sadašnjost, ali i njegovu budućnost.²⁴

Zbog uske povezanosti s temom diplomskoga rada u nastavku će biti objašnjeni stupnjevi prihvaćenosti vrednota: religije, braka, obitelji te povjerenja u Crkvu kao instituciju u Hrvatskoj i Europi.

1.2. Postojeća stanja vrednota u Hrvatskoj

Kada se govori o vrednotama u Hrvatskoj, važno je istaknuti troje:²⁵

1. Raspravljanje o vrednotama ne može se i ne smije svesti samo na religiju i vjeru. Stvarnost vrednota, uz religiju i vjeru, uključuje i vrednote braka i obitelji, posla, slobodnoga vremena, morala, solidarnosti, politike, povjerenja u različite institucije u društvu, prijatelje i poznanike itd.
2. Hrvatska se mora vidjeti u sveukupnom europskom kontekstu, ali i u kontekstu cijeloga svijeta.
3. Govoriti znanstveno-objektivno i pastoralno-teološki moguće je ako se polazi od podataka dobivenih u važnim empirijskim istraživanjima.

Stupanj vrednote religioznosti, prema projektu *Europsko istraživanje vrednota*, ocjenjivao se pitanjima koncentriranima na važnost religije u životu i utvrđivanju je li brak zastarjela institucija.

Tako je utemeljeno da u Europi postoji više religioznih osoba nego ateista. U Hrvatskoj se 79,0% ispitanika deklariralo kao religiozne osobe, a 81,0% kao pripadnici

²³ Usp., J. BALOBAN, *Vrednote u Hrvatskoj u Europskoj perspektivi. Pastoralno-teološki vid*, u: Bogoslovska smotra 82 (2012.) br. 4., str. 957. - 958.

²⁴ Usp., J. BALOBAN, *Opći uvod*, u: Bogoslovska smotra 80 (2010.) br. 2., str. 411.

²⁵ Usp., J. BALOBAN, *Vrednote u Hrvatskoj u Europskoj perspektivi. Pastoralno-teološki vid*, u: Bogoslovska smotra 82 (2012.) br. 4., str. 957.

Katoličke Crkve.²⁶ Rezultati istraživanja pokazuju da je Hrvatska iznad europskog prosjeka u odnosu na stare i nove članice EU, kandidatkinje i ostale europske zemlje koje još nisu kandidatkinje.²⁷

„S obzirom na vjeru u osobnom životu, Hrvati i Hrvatice se u odgovoru *veoma važno* ne razlikuju od zemalja starih članica EU, a istodobno su ispod prosjeka novih članica EU, napose kandidatkinja. No, ako se zbroje odgovori *veoma važno* i *važno*, tada Hrvatska (72,0%) ima bolji prosjek od starih članica EU (44,9%), novih članica (52,5%) i ostalih europskih zemalja (66,2%), a lošiji od zemalja kandidatkinja (79,0%).“²⁸

Povjerenje Hrvata u Crkvu naglo je opalo u drugom desetljeću od početka demokracije u Hrvatskoj. 1997. godine 84,1% imalo je povjerenje u Crkvu, a 1999. godine 62,8%. Ako usporedimo povjerenje Hrvata u Crkvi sa starim članica EU, onda je iznad sveukupnog prosjeka (53,4%), ali je ispod sveukupnog prosjeka svih ostalih skupina europskih država. Ti postotci su pomalo zabrinjavajući, osobito u odnosu s crkvenim vodstvom: biskupima i svećenicima.²⁹

Jedno je od pitanja postavljeno Europljanima bilo: slažu li se s time da je brak zastarjela institucija? Što se tiče ove vrednote, Hrvatska dijeli mišljenje (82,2%) da je brak kao institucija nezastarjela, baš kao i ostale europske zemlje koje još nisu kandidatkinje. Iz toga proizlazi da je iznad prosjeka starih i novih članica EU.³⁰

Vrednota obitelji kod hrvatskih je građana ispod europskog prosjeka, što je neočekivano u odnosu na sve ostale Europljane, i u odnosu na instituciju braka. 76,4% građana u Hrvatskoj obitelj smatraju *veoma važnom* zbog čega zaostaje za starim članicama EU (83,9%), za novim članicama (82,2%), zemljama kandidatkinjama (89,9%) te ostalim europskim zemljama koje još nisu kandidatkinje (85,5%). To znači da se u Hrvatskoj najviše osoba izjasnilo za odgovor *važno* (22,4%), dok u totalu 83,6% Europljana smatra obitelj *veoma važno*.³¹

²⁶ Usp., J. BALOBAN, *Vrednote u Hrvatskoj u Europskoj perspektivi. Pastoralno-teološki vid*, u: Bogoslovska smotra 82 (2012.) br. 4., str. 959.

²⁷ Usp., Isto, str. 960.

²⁸ Isto, str. 960.

²⁹ Usp., Isto, str. 967. – 968.

³⁰ 73,4% starih članica EU brak smatra nezastarjelim, a 26,6% drži ga prevladanim. Usp., Isto, str. 961.

³¹ Usp., Isto, str. 961.

Kako bi dobili bolji uvid u vjerničku praksu i vrednotu obitelji u hrvatskom društvu, iznijet ćemo neke rezultate istraživanja „Kršćanski identitet i obitelj“ koji će nam jasnije pokazati stvarnost u Republici Hrvatskoj.

Istraživanje „Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života“ provedeno je tijekom 2008. godine u šest regija (Dalmacija, Lika, Pokuplje, Banovina, Istra i Primorje, Zagreb i Zagrebačka županija, Sjeverna Hrvatska i Slavonija) na uzorku od sveukupno 1205 punoljetnih građana RH koji su u braku ili su ranije bili u braku.³²

Istraživanjem „Kršćanski identitet i obitelj“ dokazano je da je trećina ispitanika ostala na razini opće religioznosti odnosno 31,1% vjeruje da postoji neka vrsta duha ili životne sile, dok 48,1% ispitanih vjeruje da postoji osobni Bog (Bog-osoba). Iz toga proizlazi da oni koji idu redovito na misu (tjedno) Boga shvaćaju kao osobu, te čak 57,1% prakticira osobnu molitvu svakodnevno.³³ „Od onih koji svake nedjelje sudjeluju u misi njih 94,3% prihvaćaju da je Biblija doista riječ Božja. To drže i oni koji mjesečno dolaze na misu i to 91,9% i 77,7% praktikanti o velikim blagdanima.“³⁴ Interes za sakramente inicijacije i dalje je veoma visok, ali je i zabilježen smanjenje zainteresiranosti za njih, osobito za sakrament rođenja koji je prema EVS-u u 1999. godini prikazivao zainteresiranost za visokih 88%, dok je u 2008. godini zainteresiranost pala na 77%.³⁵

U zadnjih šezdesetak godina vidljiva je tendencija pada sklopljenih brakova i tendencija povećanja rastavljenih; prije se razvodio svaki deseti brak, a danas gotovo svaki četvrti brak završi razvodom.³⁶ Brak i obitelj promijenili su se i poprimili oblik koji se često razlikuje od tradicionalnog shvaćanja. Očito je da su tradicionalne vrijednosti sve više zamijenjene vrednotama koje su u današnjem društvu i životu aktualne. U nastavku nastojat ćemo pokazati koje su primarne vrednote u hrvatskoj obitelji.³⁷

³² Usp., P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 9.

³³ Usp., P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, *Kršćanski identitet: skica za idealtip vjernika kršćanina*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 18.

³⁴ Isto, str. 53.

³⁵ Usp., Isto, str. 30.

³⁶ Najčešći razlozi koji dovode do rastave braka, prema mišljenju ispitanika, jesu 'olako shvaćanje braka te olako ulaženje u brak i stvaranje obitelji' (82,8%), 'preveliko očekivanje od braka' (75,9%), nedostatak komunikacije među supružnicima (83,9%), problem alkoholizma ili bilo koje druge ovisnosti je 47,9%. 47,2% ispitanih istaknulo je nedostatka iskrene vjere i duhovnog života u obitelji kao još jedan čest razvod rastave braka. Usp., I. DŽINIĆ, B. ČIČKOVIĆ, *Religioznost i stavovi o rasti braka*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 199.

³⁷ Usp., B. HLAVAČEK, D. MRAVUNAC, *Bitne vrijednote za uspješan brak i obitelj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 70.

Vrednote bitne za kvalitetan brak ispitanici iz 2008. godine istaknuli su kao najvažnije: vjernost (97,2%), međusobno poštivanje i uvažavanje (96,2%), razumijevanje i tolerancija (93,9%), spremnost raspravljanja o problemima koji se pojavljuju u braku (92,4%) i djeca (88,5%). Također je vidljivo kako čak 50% ispitanika ne smatra da bi istovjersko uvjerenje bila bitna vrednota za kvalitetan brak, zajednička molitva je na predzadnjem mjestu; samo 33,1% ispitanih ju smatra važnom za kvalitetan brak.³⁸ Nedjeljnu svetu misu Božjom zaštitom ne smatra skoro 60% ispitanih, 55% ih ne smatra da nedjeljna misa produbljuje komunikaciju u braku, preko 37% smatra kako nedjeljna misa ne utječe bračni život.³⁹

Temeljem navedenoga vidljivo je da su tradicionalne vrijednosti 2008. godine pri dnu liste ponuđenih vrednota (zajednička molitva, vjersko, nacionalno i socijalno podrijetlo, politika), a na samom se vrhu liste nalaze vrednote koje se odnose na same supružnike i njihovo ponašanje, međusoban odnos i na samu kvalitetu življenja bračnog života. Zapravo ključne vrednote za kvalitetan brak i obitelj jesu one koje se tiču ljubavi.⁴⁰

Suvremena situacija promijenila je 'poredak' vrednota koje se smatraju važnima za obitelj, no činjenica je kako i dalje visok postotak ispitanih smatra da brak nije zastarjela institucija, da se i dalje smatra vrijednom i poželjnom vrednotom. Možemo reći da su se tradicionalne vrijednosti zamijenile novim oblicima, koje nisu nužno loše, nego, kako je već prikazano, u sebi daju mogućnost prepoznavanja kršćanskih vrijednosti koje treba oplemeniti, upotpuniti.⁴¹ Veliki doprinos tome, preko različitih situacija i događaja, treba i može imati Crkva. Mogućnosti su brojne: odgajati za vrednote, bračni i obiteljski život od najranije školske dobi osobito putem kateheze, posebno se posvetiti mladima preko brojnih vjerskih događanja na kojima će se progovoriti o braku, težiti što boljoj kvaliteti pripreve za brak, posvetiti se pastoralu braka i obitelji, mladim bračnim parovima...⁴²

³⁸ Usp., B. HLAVAČEK, D. MRVUNAC, *Bitne vrjednote za uspješan brak i obitelj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 73. – 74.

³⁹ Usp., Ž. PAŽIN, V. DUGALIĆ, *Utjecaj pohađanja mise na kvalitetu bračnog života*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 120. – 128.

⁴⁰ Usp., B. HLAVAČEK, D. MRVUNAC, *Bitne vrjednote za uspješan brak i obitelj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 74.

⁴¹ Slično u: D. ŽIVIĆ, *Demografske determinante i vrjednote braka u Hrvatskoj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011.

⁴² Usp., B. HLAVAČEK, D. MRVUNAC, *Bitne vrjednote za uspješan brak i obitelj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 83. – 85.

Iz navedenih podataka vidljiv je raskorak između odnosa vjere i življenih stvarnosti. Ipak s određenom sigurnošću, možda ne u onolikoj mjeri u kojoj zamišljamo da to jest, možemo zaključiti kako religioznost i vjera utječu na svakodnevni život pojedinca i poimanje vjerskih i bračno-obiteljskih vrijednosti te njihova razvoja. Stoga možemo reći da kvalitetnije življenje vlastite vjere utječe na pristajanje uz tradicionalne vrijednosti.

Kako bi Crkva i obitelj mogle promicati, zagovarati i živjeti temeljne čovjekove vrednote, koje su ujedno i specifično kršćanske, profesor Baloban navodi potrebu za korištenjem različitih modela pastoralnog djelovanja. Između ostalih navodi i *model pastoralnog koncentriranja na pojedine vrednote*. Ističe da je potrebno koncentrirati se na one vrednote koje su najviše ugrožene: moralno – etička pitanja, socijalna pitanja, zaštitu ljudskog života od začeca do prirodne smrti, podizanje razine povjerenja u Crkvu i dr.⁴³

1.3. Vrijednosni svjetonazor mladih

Govoriti o krizi vrjednota znači govoriti o krizi društva i o krizi 'socijalizacijskih kanala' preko kojih društvo prenosi određene vrjednote na buduće mlade generacije. Zato se može reći da je kriza mladih bitno povezana s krizom vrjednota u društvu.⁴⁴

Brojne studije o suvremenoj mladeži u velikoj su mjeri zaokupljeni pitanjem stjecanja identiteta u današnjem pluralnom i nesigurnom svijetu. Mladi su sve više prepušteni individualnoj potrazi za identitetom, integritetom i vlastitim životnim ciljevima.⁴⁵ Riječ je o tome da su mladi, kod kojih proces socijalizacije još uvijek traje, više izloženi brojnim utjecajima iz društvene okoline nego starija populacija, pa se i promjene kod njih ranije uočavaju. Otuda se „proučavanjem mladih istodobno dobiva uvid u postojeće procese i odnose u danom društvu, ali otkrivaju i trendovi koji anticipiraju vjerojatna buduća kretanja“. Poradi toga, suvremeno društvo s jedne strane očekuje da mlada osoba bude nastavljac i čuvar postojećeg, a s druge strane nosilac novoga i drugačijega. Često puta odgovoriti takvim

⁴³ Usp., J. BALOBAN, *Vrednote u Hrvatskoj u Europskoj perspektivi. Pastoralno-teološki vid*, u: Bogoslovska smotra 82 (2012.) br. 4., str. 983. – 984.

⁴⁴ Usp., V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., str. 167.

⁴⁵ Usp., D. SEKULIĆ (ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2016., str. 173.

zahtjevima nije lako, pa su mladi shvaćeni ili kao nedovoljno prilagođeni, ili kao konformisti, ili nositelji obnove društvenih vrijednosti.⁴⁶

„U dosadašnjim istraživanjima vrednota u Hrvatskoj ponajviše su se istraživale vrednote mladih s usmjerenošću na deskripciju hijerarhije vrednota, vrijednosnih orijentacija te analize razlika u vrednotama s obzirom na sociodemografska obilježja (Čulig i sur., 1982.; Mandarić, 2000.; Radin, 1988., 1990., 2002.), dok su vrlo rijetka istraživanja kojima se na osnovi razlika u vrednotama ili vrijednosnim orijentacijama nastoje objasniti pojedini stavovi (Čulig, 1992.) ili ponašanja (Ajduković, 1989.).“⁴⁷

Na temelju ispitivanja *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*, provedena su istraživanja kojima je bio cilj utvrditi hijerarhiju vrednota adolescenata s pokušajem da se objasne stavovi i ponašanja s obzirom na vrijednosnu orijentaciju mlade osobe. Ispitivanje je provedeno 1998. godine, a u njemu je sudjelovalo 2823 adolescenata koji čine kapitalan uzorak srednjoškolaca Republike Hrvatske.⁴⁸ Novo istraživanje provedeno je 2006. godine na hrvatskim srednjoškolcima u kojima su se utvrđivale vrijednosti mladih.⁴⁹

U navedenim istraživanjima za mjerenje vrednota i vrijednosnih orijentacija adolescenata korištene su dvije skale vrednota: Skala rangiranja vrednota i Skala vrijednosnih orijentacija, te unutar njih subskale pod nazivima „Konvencionalna orijentacija“, „Hedonistička orijentacija“ i „Samoostvarujuća orijentacija.“⁵⁰

U skali rangiranja vrednota, srednjoškolci su sedam ponuđenih vrijednosti rangirali po važnosti: od najvažnije prema manje važnima. U obje godine utvrđeno je da od sedam ponuđenih vrijednosti najvažnijom smatraju „zdravlje“, „prijateljstvo“, te „ženidbu (udaju) i imanje djece“. Vrijednosti koje su zadobile srednji položaj su „uspjeh u karijeri“ i „stalan posao“, dok su mladima najmanje važnim bile „novac“ i „razonoda“.⁵¹

⁴⁶ Usp., D. SEKULIĆ (ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2016., str. 172.

⁴⁷ U ovom istraživanju povezali smo postavke o vrednotama kao izvorima stavova i ponašanja. R. FRANC, V. ŠAKIĆ, I. IVIČIĆ, *Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima*, u: *Društvena istraživanja* 11 (2002.) br. 2. – 3., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 217.

⁴⁸ Ispitivanjem vrijednosti često se nastoji odgovoriti na pitanje koje vrijednosti ili vrijednosne orijentacije su karakteristične za određenu populaciju u određenom vremenu. Usp., Isto, str. 215.

⁴⁹ Usp., Isto, str. 137.

⁵⁰ Usp., Isto, str. 219.

⁵¹ Navedeni podaci ukazuju da je udio srednjoškolaca, koji pojedinu vrijednost ocjenjuje kao jednu od tri najvažnije, podjednak u obje godine. Usp., Isto, str. 197.

„Drugi način utvrđivanja vrijednosti mladih temeljio se na procjenjivanju važnosti osamnaest pojedinačnih vrijednosti. Tako je utvrđeno da mladi u obje godine relativno najveću važnost pridaju vrijednostima „*voljeti nekoga i biti voljen*“ te „*živjeti skladno u krugu svoje obitelji i prijatelja*“. Relativno najmanju važnost srednjoškolci su pridavali vrijednostima „*imati moć i mogućnost utjecaja na druge ljude*“, „*živjeti u skladu svoje vjere*“. Na temelju takvih nalaza zaključuje se da usporedba s nalazima dosadašnjih istraživanja ne ukazuje na značajniju promjenu u hijerarhiji i važnosti vrijednosti mladih u Hrvatskoj.“⁵²

Osim pojedine vrijednosti, možemo govoriti i o vrijednosnim orijentacijama kao trajnijim pokazateljima ponašanja mlade osobe. Oba navedena istraživanja potvrdila su da se osamnaest vrijednosti može grupirati u tri vrijednosne orijentacije mladih: samoaktualizacijsku ili samo-ostvarujuću, konvencionalnu ili tradicionalnu, te utilitarno-hedonističku orijentaciju.⁵³ Prema podacima vidljivo je da je najzastupljenija samoostvarujuća orijentacija, zatim konvencionalna, a najmanje hedonistička orijentacija. Pritom treba uočiti da iako je hedonistička orijentacija relativno najmanje važna, ipak je i dalje procijenjena kao osrednje važna. Iz toga zaključujemo da su rezultati istraživanja potvrdili važnost vrijednosnih orijentacija kao mogućih izvora stavova i ponašanja mlade osobe, odnosno kao zaštitnih i rizičnih čimbenika socijalizacije.⁵⁴

Povezujući i uspoređujući zaštitne i rizične čimbenike na temelju istraživanja Franc, Šakić i Ivičić, zaključno je da konvencionalna vrijednosna orijentacija predstavlja socijalno-zaštitni faktor socijalizacije, odnosno čimbenik koji je pozitivno povezan sa stavovima, tj. ponašanjima koji su poželjni ishodi socijalizacije. Iz toga slijedi da je konvencionalna orijentacija praćena unutarnjim čimbenicima koji se odnose na: odgovornost za uspjeh u životu, većom socijalnom odgovornošću, zastupljenim smislenim i oblikovanim stilom

⁵² U istraživanju iz 1988. godine vrijednost „*živjeti u skladu s učenjem svoje vjere*“ pojavljivala se kao vrijednost na devetom mjestu po važnosti u hijerarhiji od jedanaest vrijednosti (ispred vlasti i nacionalnosti), da bi u prema podacima prikupljenima deset godina kasnije ista vrijednost bila predzadnja po važnosti u hijerarhiji osamnaest pojedinačnih vrijednosti. R. FRANC, I. SUČIĆ, V. ŠAKIĆ, *Vrijednosti kao rizični i zaštitni čimbenici socijalizacije mladih*, u: *Diacovensia* 16 (2008.) br. 1. - 2., str. 138. - 139.

⁵³ Usp., Isto, str. 139.

⁵⁴ Usp., R. FRANC, V. ŠAKIĆ, I. IVIČIĆ, *Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima*, u: *Društvena istraživanja* 11 (2002.) br. 2. - 3., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 223. - 224., 232.

provođenja slobodnog vremena, a manje rizičnim ponašanjima tipa ovisnosti, delikvencije. Gotovo uvijek ide s većom autoritarnošću, predrasudama i isključivošću.⁵⁵

S druge pak strane hedonistička vrijednosna orijentacija kao rizična sastavnica razvoja mladih praćena je većom važnošću vanjskih čimbenika poput uspjeha, neorganiziranim provođenjem slobodnog vremena, te naklonjenošću rizičnim ponašanjima ovisnosti.⁵⁶

„Za razliku od konvencionalne i hedonističke orijentacije, samoostvarujuća orijentacija nema u takvoj mjeri utvrđenu jednoznačnu samostalnu prediktivnost za analizirane stavove i ponašanja. Tako se samoostvarujuća orijentacija, slično konvencionalnoj, pojavljuje kao pozitivan čimbenik, jer je veća zastupljenost te orijentacije prediktivna za pripisivanje veće važnosti unutarnjim čimbenicima odgovornima za uspjeh u životu, za zastupljeniju socijalnu odgovornost te načine organizirane i svrhovite uporabe slobodnoga vremena, dok je u pogledu konzumiranja sredstava ovisnosti i neorganiziranoga načina provođenja slobodnoga vremena samoostvarujuća orijentacija sličnija hedonističkoj, odnosno praćena je većom sklonošću rizičnom ponašanju tipa ovisnosti te češćim neorganiziranim provođenjem slobodnoga vremena tipa izlasci i zabave.“⁵⁷

Zanimljivo je dodatno usporediti rezultate ispitivanja iz 1986. i 2013. godine, pri čemu je vidljivo da su vrijednosti koncentrirane na profesionalnu i političku afirmaciju kao i na prepuštanje zabavi, dokoličarenju, izgubile na važnosti, dok je s druge strane poraslo prihvaćanje vrijednosti vjere⁵⁸, nacionalnosti i samosvjesnosti. Može se zaključiti da je tijekom tri desetljeća došlo do blagih promjena u vrijednosnoj hijerarhiji mladih i to u korist individualizma, materijalističkih i tradicionalističkih vrijednosti. Razlog tomu je svakako postmaterijalistički trend s jedne strane, i sveukupna promjena društveno-političkog režima te procesa retradicionalizacije u suvremenome hrvatskom društvu, s druge strane.⁵⁹

⁵⁵ Usp., R. FRANC, V. ŠAKIĆ, I. IVIČIĆ, *Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima*, u: Društvena istraživanja 11 (2002.) br. 2. – 3., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 143.

⁵⁶ Usp., Isto, str. 233. - 234.

⁵⁷ Isto, str. 234.

⁵⁸ Može se zaključiti da je od socijalističkog razdoblja do danas broj religioznih mladeži se udvostručio, a broj nereligiozne dvostruko smanjio, dok je udio neodlučnih mladih ostajao uglavnom na istoj razini (oko petine ispitanika).

⁵⁹ Usp., D. SEKULIĆ (ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2016., str. 178.

Promjene koje su se dogodile od 1986. do 2013. pokazuju da je današnja generacija mladih puno više zainteresirana za svijet oko sebe. Povećao se interes mladih za seks i ljubav, prijateljstva, te školu i obrazovanje, dok se smanjio interes za vojsku, politiku i zabavu. Kada promatramo takve rezultate možemo zaključiti da je interes za javni život dodatno oslabio, dok je unutar sfere privatnosti, u posljednjih petnaestak godina, porasla zainteresiranost za najintimnija područja svakodnevnoga života. Sigurni razlog tomu je nepoznat, no svakako bi se mogao jedan od razloga navesti pokušaj prevladavanja otuđenosti u modernim vremenima.⁶⁰

Na temelju svega izrečenog možemo zaključiti da postoji bliska povezanost između pojedinačnih vrijednosti i određenog ponašanja, stavova. Zbog toga je opravdano i bitno odgajati mlade za one vrijednosti koje pokazuju da ih se može smatrati zaštitnim čimbenicima te ujedno ukazivati zabrinutost za vrijednosti koje smo nazvali rizičnima; hedonizam, utilitarizam, moć i sl.⁶¹

1.4. Kriza kršćanskih vrijednota s osvrtom na krjepost čistoće

U današnjem hrvatskom društvu sve su više prepoznatljivi tragovi sekularizacije što jednim dijelom rezultira krizom tradicionalnog morala i svega onoga što on sa sobom nosi. U takvom se društveno-kulturnom ozračju nameće pitanje: Je li još uvijek moguće govoriti o religijskom identitetu? Moderno društvo, s jedne strane, tolerira religiju i religijsko opredjeljenje, ali ga isto tako i potiskuje u privatni prostor pojedinca misleći da je nekompetentan glede raznih životnih problema. Biti religiozan zapravo se smatra nečim potpuno normalnim, vrijednim, ali nekorisnim za sve ostalo.⁶²

Moralna kriza zapravo je ogledalo sveopće krize koja vlada u suvremenom društvu. Utjecaj društva, kulture, skupine vršnjaka i osobito masovnih medija od velike je važnosti u moralnom sazrijevanju mladih. U modernom materijalističkom i hedonističkom društvu

⁶⁰ Usp., D. SEKULIĆ (ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2016., str. 182. – 183.

⁶¹ Usp., R. FRANC, V. ŠAKIĆ, I. IVIČIĆ, *Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima*, u: *Društvena istraživanja* 11 (2002.) br. 2. – 3., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 144.

⁶² Usp., V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., str. 168.

mladi se suočavaju s mentalitetom koji priznaje zakon zadovoljavanja svih nagonskih poriva, koristoljublja, a istovremeno odbacuje svaki pokušaj ograničenosti.⁶³

„Seksualno izražavanje, pod čim ne podrazumijevamo samo seksualno ponašanje, već i stavove, vrijednosti, te (seksualne) identitete i orijentacije, također bilježi sve brojnije oblike alternativnih izražaja i sve veće društveno prihvaćanje takvog razvoja. Društvo postaje sve tolerantnije prema seksualnim promjenama i različitostima, bilo da je riječ o predbračnoj seksualnoj aktivnosti, istospolnim vezama ili transseksualnim i transrodnim težnjama.“⁶⁴

U nastavku poglavlja iznijet ćemo nekoliko istraživanja na području spolnog morala u Hrvatskoj, kojima ćemo pokušati prikazati 'seksualnu sliku' mladih i utjecaja tradicionalnih normi, temeljenih na crkvenom nauku i religijskom moralu.

O ulaženju mladih u predbračne spolne odnose možemo iščitati iz istraživanja u vremenskom razdoblju od 1991. do 1997., na uzorku hrvatskih zaručnika koji pohađaju zaručničke tečajeve u Splitskoj i Zagrebačkoj nadbiskupiji, te Đakovačkoj i Porečko-Pulskoj biskupiji.⁶⁵ Čak 81,6% ispitanika izjavilo je da su prije ulaska u brak imali spolne odnose, a tek 3,8% izjavljuje da ranije nisu imali spolni odnos. Istraživanje je pokazalo da se prakticiranje tjelesnosti smanjilo s odlukom o sklapanju ženidbe; na spolne odnose odlučio se relativno mali postotak mladih kada je odlučilo sklopiti ženidbu (17,9%). Dok je njih čak 56,9% imalo spolni odnos prije ikakvog razmišljanja o braku.⁶⁶

Tako je utemeljeno da se u Republici Hrvatskoj u spolne odnose stupa u ranoj mladosti, već i kao maloljetnici. Oko 20% zaručnika stupilo ih je prije 18. godine. Ako se uzme u obzir da se u anketi 35,8% njih nije željelo izjasniti o ovom pitanju i da je riječ o vjerničkoj populaciji, vjerojatno je taj postotak veći. Važno je primijetiti kako je najveći postotak (10,65%) stupanja u spolni život mladih upravo u 18. godini, osobito za djevojke.⁶⁷

⁶³ Usp., V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., str. 169.

⁶⁴ A. ŠTULHOFER, *Seksualna permisivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji, 1998-2003.*, u: *Revija za sociologiju* 35 (2004.) br. 1. - 2., str. 32.

⁶⁵ Usp., P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, GK, Zagreb, 2000., str. 7.

⁶⁶ Usp., P. ARAČIĆ, *Teškoće u predženidbenom pastoralu*, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999.) br. 2 - 3, str. 438.

⁶⁷ Istraživanje zagrebačkoga ginekologa dr. Dubravka Lepušića u sklopu projekta seksualne edukacije mladih „*Znanje je užitak*“, u obliku anonimne ankete provedene na 2295 učenika trećeg i četvrtog razreda srednje škole diljem Hrvatske, u razdoblju između 2008. i 2010. godine, utvrđeno je da 36% mladića i 28% djevojaka ima prvi seksualni odnos već sa 16 godina. Usp., Isto, str. 439.

Tablica I.: Stupanje u spolni život (dob)

Stupanje u spolni život (dob)	%
ne bih odgovorio/-la	35,8
nisam	2,3
11-15	4,8
16 godina	5,6
17 godina	6,8
18 godina	10,6
19 godina	6,4
20 godina	6,0
21 godina	4,2
22 godine	2,4
23 godine	1,9
24 godine	1,2
25 i više godina	2,3

Da je mladoj osobi, do 28 godina, bitan zadovoljavajući seksualni odnos potvrđuje nam i istraživanje prof. S. Balobana o ljudskoj spolnosti i seksualnom ponašanju hrvatskih građana. Prof. S. Baloban na temelju dobivenih rezultata „Europskog istraživanja vrednota – 1999.“ zaključio je kako velik dio (50,3%) mlađe populacije smatra seks veoma važnim.⁶⁸ Razina odobravanje ili neodobravanje seksualnih odnosa maloljetnika mijenja se s obzirom na godine starosti. Iz toga proizlazi da stariji ispitanici, od 29 godina do 59 godina i više, smatraju kako se seksualni odnos maloljetnika ne može opravdati, dok mlađi ispitanici do 28 godina, odobravaju seksualni odnos maloljetnika jer smatraju da se može opravdati. Možemo zaključiti da iako je seks među mladima poželjan i prakticiran, i dalje prema istraživanju prof. S. Balobana, oko 60% ili 2/3 ispitanika odbacuje da je seksualna praksa prije sklapanja ženidbe opravdana.⁶⁹ Stoga zaključujemo da i dalje veliki broj hrvatskih građana zauzima tradicionalne moralne stavove, dok su mlađi naraštaji više skloniji opravdavati određena seksualna ponašanja.⁷⁰ U istraživanju je ujedno primijećen rast odstojanja prema maloljetnim

⁶⁸ Usp., S. BALOBAN, G. ČRPIĆ, *Spolnost-odnos prema seksualnom ponašanju*, u: Bogoslovska smotra 70 (2000.) br. 2., str. 395., 400.

⁶⁹ Usp., Isto, str. 409.

⁷⁰ Usp., Isto, str. 417. - 418.

seksualnim odnosima s učestalošću odlaska na mise. Skoro 90% vjerničke populacije, koja najmanje tjedno odlazi na mise i redovito se moli, jasno odbacuje takvu spolnu praksu. Kako se osoba udaljuje od vjerničke jezgre, tako je sve popustljiviji stav prema seksualnim odnosima maloljetnika. Usto je primijećeno kako dob i obrazovanje utječu na maloljetničke spolne odnose: muškarci i građani sa završenom srednjom školom i fakultetom više podržavaju predbračne spolne odnose mladih.⁷¹

Da su mladi slobodniji od starijih na području spolnog morala ukazuje i sociologijsko istraživanje „*Vjera i moral u Hrvatskoj*“ koje je provedeno na općoj populaciji (1245 ispitanih) krajem 1997. i početkom 1998. godine., te na populaciji studenata hrvatskih sveučilišta (692 ispitanih) 1999. godine.⁷² Istraživanje je pokazalo da su studenti mnogo popustljiviji i liberalniji s obzirom na spolni život u usporedbi s općom populacijom Hrvatske (vidi tablicu br. 2). Tako primjerice 56,4% građana pretežno opravdava spolne odnose prije braka, dok studenti to odobravaju s čak visokih 82,9%, ili 16,5% građana odobrava imati ljubavnika, a studenti odobravaju s 24,2%. Također, postoji i razlika s obzirom na spol. Primjer toga su nam studentice koje su sklonije dopustiti homoseksualnost za razliku od svojih kolega, dok su studenti naspram studentica otvoreniji za prostituciju i više ljubavnika.⁷³

Tablica br. II.

TVRDNJE	GRAĐANI			STUDENTI			razlike
	pretežno ne opravdava	niti opravdava niti ne opravdava	pretežno opravdava	pretežno ne opravdava	niti opravdava niti ne opravdava	pretežno opravdava	
imati ljubavnika	65,6	17,4	16,5	48,7	26,9	24,2	*
živjeti zajedno bez braka	42,6	19,8	37,2	17,5	15,1	67,3	*
imati spolne odnose prije braka	22,8	20,4	56,4	6,5	10,2	82,9	*
biti homoseksualac	75,3	12,6	11,1	36,6	21,0	42,4	*
baviti se prostitucijom	87,0	7,8	4,8	63,7	20,7	15,5	*

⁷¹ Usp., S. BALOBAN, G. ČRPIĆ, *Spolnost-odnos prema seksualnom ponašanju*, u: Bogoslovska smotra 70 (2000.) br. 2., str. 409. - 410.

⁷² Usp., G. ČRPIĆ, M. VALKOVIĆ, *Moral u Hrvatskoj u sociologijskoj perspektivi*, u: Bogoslovska smotra 70 (2000.) br. 1., str. 1.

⁷³ Usp., Isto, str. 6.

Navedeno istraživanje potvrđuje da su praktični vjernici u studentskoj populaciji manje naklonjeniji dopustiti permissivno ponašanje na polju spolnosti. Stoga se postavilo pitanje smije li Crkva govoriti o predbračnim spolnim odnosima, kontracepciji i homoseksualnosti. Rezultati su prikazani u tablici.

Tablica br. III: Smije li Crkva govoriti o predbračnim odnosima, kontracepciji i homoseksualnosti?

TVRDNJE	GRAĐANI		STUDENTI	
	ne	da	ne	da
predbračnim odnosima	27,5	71,8	42,2	57,0
kontracepciji	39,1	60,3	49,2	49,9
homoseksualnosti	42,8	56,5	49,5	49,6

Preko 70% građana opće populacije smatra kako Katolička Crkva ima pravo govoriti o predbračnim odnosima, dok s obzirom na kontracepciju i homoseksualnost taj postotak opada. Među studentima Crkva općenito ima manje prostora za iskazivanje svojih vrijednosnih sudova, ipak rezultati nam pokazuju da i dalje velik broj studenta (57%) još uvijek smatra kako Crkva može i treba govoriti o predbračnim odnosima.⁷⁴ Da crkvena praksa, način govora i razmišljanja utječe na mlade i njihov odabir vrijednosti, možemo potvrditi i istraživanjem dr. sc. A. Štulhofera koji je s nekoliko kolega proveo proučavanje o razini seksualne permissivnosti i seksualne egalitarnosti, te raširenosti seksualne odgovornosti među studentima zagrebačkog sveučilišta u dvije vremenske točke, 1998. i 2003.⁷⁵

Za empirijsko testiranje korištena je baza podataka ostvarena projektom Longitudinalno praćenje znanja o spolnosti, spolnom ponašanju i stavovima adolescenata. Uzorak je obuhvaćao bruceše Sveučilišta u Zagrebu čiji je odabir bio slučajan po fakultetu i spolu. Prvi val istraživanja proveden je krajem studenog 1998. godine u kojem je anketirano 1355 studenata ili 8% ukupne populacije upisanih na prvu godinu studija. Drugi val

⁷⁴ Usp., G. ČRPIĆ, M. VALKOVIĆ, *Moral u Hrvatskoj u sociologijskoj perspektivi*, u: Bogoslovska smotra 70 (2000.) br.1, str. 5.

⁷⁵ Riječ je o sociokulturnim promjenama koje se izražavaju rastom seksualnih sloboda i tolerancija prema različitim seksualnim izborima. Usp., A. ŠTULHOFER, *Seksualna permissivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji, 1998.-2003.*, u: Revija za sociologiju 35 (2004.) br. 1. - 2., str. 32.

istraživanja proveden je 2003. godine koji je obuhvatio 537 anketiranih ili 5% ukupno novoupisanih studenata Sveučilišta u Zagrebu. Upitnik korišten u drugom valu razlikuje se od prvog vala istraživanja otprilike u 10% pitanja. Podaci su bili prikupljeni krajem 2004. godine na svim fakultetima Sveučilišta u Zagrebu.⁷⁶

U istraživanju se očekivao rast netradicionalnih permisivnih vrijednosti i bolja, otvorenija komunikacija o seksualnosti među partnerima i prijateljima. Međutim, rezultati su pokazali drugačije. Utemeljeno je kako ispitanici za oba spola u drugome valu istraživanja, pokazuju nižu razinu permisivnosti nego oni u prvome valu, te kako se seksualna pismenost smanjila, a ne povećala. Stoga se postavilo pitanje: 'Što utječe na dobiveni rezultat; vjernički odgoji i/ili veličina mjesta?'⁷⁷ Došlo se do zaključka da veličina mjesta, u kojem je ispitana osoba provela najveći dio života, nema utjecaja na permisivnost u 2003. godini, već da vjeronauka i vjerski odgoj koji je stabilan, utječu na permisivnost, što dovodi do vjerničke retradicionalizacije. Stoga možemo zaključiti da postoji negativan odnos između seksualne pismenosti i religijskog odgoja u obitelji, te utjecaja vjeronauka. Studenti koji su odgojeni u obiteljima koje provode vjerska načela, gdje je velik utjecaj vjeronauka na njihov seksualni život, obilježava slabije poznavanje temeljenih činjenica o seksualnosti. Dok permisivnije ispitanike obilježava veća seksualna pismenost i učestalost korištenja kontracepcije.⁷⁸

Kao što je već rečeno, prihvaćanje određenih vrijednosti i stavova može utjecati na razinu rizičnoga ponašanja. Tako su, primjerice, pozitivni stavovi prema uporabi kondoma najava uporabe kondoma. Religijske vrijednosti i uvjerenja mogu utjecati na seksualno ponašanje, osobito među adolescentima. Istraživanja upućuju da odgoj u religijskom duhu, osobito okruženost religioznim prijateljima, može odgoditi ulazak u seksualne odnose, broj seksualnih partnera i manju sklonost uporabe kondoma bez obzira je li razlog neplaniranje seksualne aktivnosti ili negativan odnos crkvenog autoriteta prema njihovoj uporabi.⁷⁹

Provedeno istraživanje ukazalo je djelovanje vjerničke retradicionalizacije kroz rast broja mladih odgojenih u vjerskom duhu i utjecaja vjeronauka na stavove o seksualnosti, osobito onih koji vjersku nastavu smatraju moralnim smjerkazom. Temeljem svih

⁷⁶ Usp., A. ŠTULHOFER, *Seksualna permisivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji, 1998.-2003.*, u: *Revija za sociologiju* 35 (2004.) br. 1. - 2., str. 32.

⁷⁷ Usp., Isto, str. 35.

⁷⁸ Usp., Isto, str. 37. – 38.

⁷⁹ Usp., A. ŠTULHOFER, *Sociokulturni i psihosocijalni aspekti rizičnoga seksualnog ponašanja*, u: *Medicus* 18 (2009.) br. 1., str. 124. – 125.

navedenih rezultata možemo reći da je odnos prema spolnosti među mladima u Hrvatskoj još uvijek prilično uravnotežen, iako se primjećuje otklon od nekih tradicionalnih moralnih normi. Navedena spolna uravnoteženost zasigurno velikim dijelom proizlazi iz zauzimanja i življenja tradicionalnih moralnih stavova koje najvećim dijelom zastupaju praktični vjernici. Doista, u navedenim je istraživanjima potvrđeno da na ispravno seksualno ponašanje pozitivno utječe stupanj religioznosti, pohađanje mise i prakticiranje molitve. Zato možemo reći da Crkva i crkveni moral imaju značajnu ulogu u izgradnji osobnih ispravnih moralnih stavova u sferi spolnosti.

1.5. Utjecaj medija na mlade

Razvojem tehnologije i široke informiranosti postalo je znatno teže razviti identitet podalje od vanjskih utjecaja. Mediji, televizija i internet postali su među važnijim sastavnicama u socijalizaciji. Nezaobilazan su faktor u informiranju, formiranju, prenošenju vrijednota, stvaranju vizije svijeta i života, oblikovanju životnih stilova, oblikovanju identiteta.⁸⁰ Pojedinci se često gube u moru informacija koji su poprilično promijenili ideju čovjeka. Mladi, koji su još uvijek u procesu razvoja identiteta, u takvom okruženju gube dodir sa stvarnim vrijednostima, biraju lakši put, te često ne iskoriste svoj puni potencijal.⁸¹

Zbog neograničene dostupnosti mediji su postali glavni izvor informacija o seksu za mlade. Njihov utjecaj je toliko velik pa mogu oblikovati stavove i uvjerenja o seksualnosti. Postoji veliki rizik od neselektivnog primanja informacija što često kod mladih rezultira stvaranju iskrivljene slike seksualnosti ili što se često rizična ponašanja na televiziji prikazuju u pozitivnom kontekstu zbog čega mladi ne mogu dobiti uvid u realnost. „Oni preko medijskog sadržaja stvaraju očekivanja od seksualnih odnosa (najčešće nerealnih), stvaraju percepciju o seksualnoj aktivnosti vršnjaka, razvijaju stavove o permisivnosti prema seksu, stječu općenite informacije o seksualnom ponašanju te formiraju iskrivljen doživljaj vlastite seksualnosti.“⁸² „Neosporno je da su današnji medijski sadržaji hiperseksualizirani i gotovo

⁸⁰ Usp., V. MANDARIĆ, *Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih*, u: Bogoslovska smotra 82 (2012.) br. 1., str. 134.

⁸¹ Usp., M. MASLOV, *Prevenција rizičnog seksualnog ponašanja adolescenata (diplomski rad)*, str. 5.

⁸² A. ŠTULHOFER, *Sociokulturni i psihosocijalni aspekti rizičnoga seksualnog ponašanja*, u: Medicus 18 (2009.) br. 1., str. 124.

je nemoguće izbjeći seksualizirane eksplicitne sadržaje.“⁸³ Stoga je važno utvrditi na koji način mladi shvaćaju ono što vide u medijima.

Jednom takvom istraživanju cilj i svrha bilo je ispitati doprinos uloge medija u objašnjenju rizičnih ponašanja adolescenata. Istraživanje je obuhvatilo 736 učenika 2. i 3. razreda srednjih škola Osječko-baranjske županije (Osijek, Beli Manastir, Đakovo i Našice) za šk. g. 2009./2010. Istraživanje je provedeno na učenicima gimnazija, trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola, od čega 429 (58.3%) muškog i 307 (41.7%) ženskog spola. Ispitivanje je bilo anonimno, putem anketnog upitnika, a provodilo se grupno tijekom jednoga školskog sata. Analiza medijskih sklonosti mladih pokazuju da s obzirom na negativne, obrazovne i zabavne sadržaje, postoje razlike.⁸⁴

Dobiveni rezultati pokazali su da mladi redovito najviše koriste mobitel (91%), računala/internet (86%), a televiziju gleda 71% ispitanika.⁸⁵ 65% učenika nikad nije bilo izloženo zlostavljanju putem medija, ali je zato 22% mladih uznemiravalo druge, a čak 35% je primilo određeni sadržaj seksualne tematike.⁸⁶ Negativan sadržaj (nasilje, akcijski sadržaji, pornografija, strava i užas) najviše privlači učenike trogodišnjih strukovnih škola, a najmanje gimnazijalce. „Od negativnih sadržaja, nasilje redovito privlači 31,5%, pornografija 34,5%, a horor filmovi čak 47% mladih.“⁸⁷

S obzirom na dob (ispitanici u dobi od 15 i 16 godina svrstani su u mlade, a ispitanici u dobi od 17 i više u starije adolescente) i spol utvrđeno je: stariji adolescenti, posebice mladići više gledaju obrazovne i negativne sadržaje te češće očituju rizična ponašanja poput seksualnog vladanja ili agresivnosti i izraženijeg udaljavanja iz škole. Djevojke više privlače mediji zabavnog karaktera, ali su sklonije nezadovoljstvu tjelesnim izgledom, osjećaju veći strah od okoline, ovisnije su o medijima i češće očituju poremećaje u prehrani.⁸⁸ „U hrvatskom istraživanju objavljenom 2007. godine između ostalog se zaključuje da djevojčice s većim stupnjem nezadovoljstva svojim zdravljem, životom, odnosom s ocem i/ili majkom te s više psihosomatskih simptoma imaju veću vjerojatnost stupanja u rane seksualne odnose.

⁸³ A. BRAČULJ, *Rizično seksualno ponašanje mladih na području Zagreba (diplomski rad)*, str. 28.

⁸⁴ Usp., G. LIVAZOVIĆ, *Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata*, u: *Kriminologija i socijalna integracija* 20 (2012.) br. 1., str. 3.

⁸⁵ Usp., Isto, str. 6.

⁸⁶ Usp., Isto, str. 7.

⁸⁷ Isto, str. 6.

⁸⁸ Usp., Isto, str. 12. – 13.

Opravdana je pretpostavka da se ujedno radi o mladima koji su podložniji utjecaju medija, a nedostaje im kritička potpora okoline za stvaranje stava prema medijskim porukama.⁸⁹

Kolikom se brzinom i do koje mjere poruke eksplicitnoga, ali i skrivenog seksualnog sadržaja uvriježile u svim medijima, vidimo iz podataka američkog istraživanja iz 2001. godine. 61% svih maturanata imalo je spolni odnos, a njih 21% imao je četiri ili više partnera. Američka istraživanja smatraju kako su mediji, između ostalog, jako velikim dijelom tome krivi, jer su ti isti mladi putem televizije i filmova, u kinima, svake godine bili izloženi utjecaju 14.000 seksualnih poruka.⁹⁰ Iako su predbračni i maloljetni spolni odnosi uzrokovani kombinacijom različitih čimbenika, opravdano se vjeruje da mediji u tome imaju značajnu ulogu. Rabljenje seksa i svih seksualnih očitovanja u medijima, utječe na stavove, vjerovanja i vrijednosti u svezi seksualnosti. Vjerujemo da takvi sadržaji mogu biti i razlogom ranijeg stupanja u seksualne odnose i druge oblike seksualnog ponašanja.

⁸⁹ M. BULAJIĆ, *Utjecaj medija na seksualno ponašanje mladih*, u: *Medix* 17 (2011.) br. 96., str. 84.

⁹⁰ Ako su djeca i mladi svake godine izloženi utjecaji više od 14.000 seksualnih poruka na televiziji, s obzirom na vrijeme provedeno pred ekranom to znači da su svakih pet minuta izloženi jednoj takvoj poruci. Usput rečeno, do punoljetnosti su izloženi utjecaju 200.000 scena nasilja, a vidjeli su 360.000 reklama do dana svoje mature. *Usp.*, *Isto*, str. 83. – 84.

2. ODGOJ ZA KREPOST ČISTOĆE

Polazeći od rezultata spomenutih socio-religijskih istraživanja, u drugom poglavlju želimo naglasiti viziju spolnosti u svjetlu kršćanske antropologije i koliko ona može odgovoriti na današnje izazove. Drugim riječima, u društvu kojemu prijete sve veća opasnost dehumanizacije, želimo naglasiti kako upravo kršćanska vizija spolnosti mladima može progovoriti o onim vrijednostima koje čovjeku vraćaju dostojanstvo. Tim više, jer i navedena istraživanja nedvojbeno pokazuju kako vjera ima utjecaj na spolno ponašanje mladih. Želimo stoga istaknuti kako nas kršćanstvo želi vratiti temeljnim vrijednostima i kazati kako vrijednosti nisu produkt samo našeg dogovora, nego su od Boga i za cilj imaju ljudsku svetost i zajedništvo čovjeka s Bogom. Svim vrlinama temeljno je da su „proizašle iz slobodne odluke za čudoredno dobro ili da im u osnovi leži čudoredno dobra volja ili čudoredno dobro raspoloženje“.⁹¹ Kreposni je život za kršćansku svijest nešto bitno drugačiji nego li 'održavanje' izvanjskog zakona ili nekog apstraktnog ideala. On zapravo znači biti preoblikovan Kristovim duhom, biti prožet Kristovom ljubavlju i biti zahvaćen njegovim primjerom. Znači djelotvorno nasljedovanje i ostvarivanje Kristovih kreposti nadnaravnom snagom koja čovjeka milosno povezuje s Kristom. Na taj se način kršćanska krepost posve razlikuje od svakog napora oko „samousavršavanja“, gdje su sva nastojanja oko stjecanja kreposti usmjerena na mali ljudski „ja“ ili samo snagu da se izbjegne zlo. Iz toga proizlazi da kršćanska krepost svoj izvor i svoju snagu može imati jedino u ljubavi kojom nas Bog dariva, a za cilj ima samog Krista.⁹² „Taj se cilj obistinjuje jedino kada osoba ispravno usklađuje svoje djelovanje s najvišom normom svakog čovjekovog ponašanja, normom koja se poklapa s vječnim zakonom.“⁹³

Katekizam Katoličke Crkve ističe kako Božja milost „pročišćuje i uzdiže ljudske kreposti stečene odgojem, slobodnim činima i ustrajnošću uvijek obnovljenom s naporom. S Božjom pomoću one kuju značaj i daju lakoću u vršenju dobra. Krepostan čovjek je sretan što živi kreposno i time se usavršuje u svojoj ljudskosti.“⁹⁴ Možemo govoriti o četiri stožerne ljudske kreposti koje su sredstvo i put prema ljubavi Božjoj: razboritost, pravednost, jakost i

⁹¹ Usp., Vrlina, krepost, u: *Leksikon temeljnih religijskih pojmova. Židovstvo, kršćanstvo, islam*, Prometej, Zagreb, 2005., str. 527.

⁹² Usp., B. HARING, *Kristov zakon*, KS, Zagreb, 1973., str. 472.

⁹³ R. CESSARIO, *Kreposti*, KS, Zagreb, 2007., str. 185.

⁹⁴ Usp., *Katekizam Katoličke Crkve. Dorađeno izdanje*, HBK - GK, Zagreb, 2016., br. 1810. – 1811.

umjerenost. Te ljudske vrline ili kreposti ucjepljuju se u bogoslovne kreposti koje, već ovdje na zemlji prilagođuju čovjeka da imaju udjela u božanskoj naravi, u zajedništvu s Bogom koji je izvor, uzrok i objekt ovih kreposti; to su kreposti vjere, ufanja i ljubavi.⁹⁵

U tom smislu, kršćanska antropologija naglašava kako je „ljudska osoba pod tako je dubokim utjecajem spolnosti da se spolnost mora ubrojiti među čimbenike koji poglavito određuju život čovjeka.“⁹⁶ Drugim riječima, pretjeranom genitalizacijom i erotizacijom dolazi do odvajanja sklada vrijednosti u samoj seksualnosti: odvajanje „seksa“, „erosa“ i „agapea“, sa svodenjem spolnosti na jednu od njih, na onu najnižu, na „spol“. U takvoj spolnosti muškost se pokazuje kroz genitalnost, a žena svodi na sredstvo i predmet izivljavanja, potrošnje.⁹⁷ Još jedna problematika suvremenog čovjeka je upuštanje u tzv. 'privatizirani seks'. Čovjek se gubi u društvu, depersonalizira se, što puno puta dovodi i do privatizirane seksualnosti; u svojoj seksualnosti gleda i nalazi privatno, intimno područje. Teška posljedica takve privatizacije je njezino odvajanje od prokreacije što rezultira udaljavanjem od seksualne plodnosti, stabilnosti i autentičnosti, poradi osobnog užitaka.⁹⁸

2.1. Ljudska spolnost

Činjenica je da svaki čovjek živi kao muško ili žensko biće; nisu identični, ali ni bitno različiti. Ono što čini osobu muškarcem ili ženom na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini jest spolnost. Ljudska osoba i njezino djelovanje toliko je prožeto spolnošću da se ta značajka mora ubrojiti među čimbenike koji poglavito određuju život čovjeka.⁹⁹ Tako spolnost postaje „temeljna sastojnica osobnosti, način bivovanja, očitovanja, ophođenja s drugima, osjećanja, izražavanja i življenja. Stoga je spolnost sastavni dio razvitka osobnosti i njezina odgojnog procesa.“¹⁰⁰ „Nije nešto jedino biološko, već zadire u ljudsku osobnost kao takvu.“¹⁰¹ Zbog toga ispravan stav prema seksualnosti od velike je važnosti, jer utječe na zrelost osobe i

⁹⁵ Usp., *Katekizam Katoličke Crkve. Dorađeno izdanje*, HBK - GK, Zagreb, 2016., br. 1814. – 1829.

⁹⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, KS (Dokumenti 47), Zagreb, 2003., br. 1.

⁹⁷ Usp., V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002., str. 60.

⁹⁸ Usp., P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CUS, Split, 2002., str. 10.

⁹⁹ Usp., I. FUČEK, *Moralno-duhovni život. Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Svezak IV., Verbum, Split, 2005., str. 16.

¹⁰⁰ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1984., br. 4.

¹⁰¹ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981., br. 11.

njegovo uključivanje u društvo. Dobro njegovana spolnost omogućuje ispravan razvoj osobnosti.

U pogledu spolnog morala, nije se dovoljno samo prepustiti razumskom prosuđivanju što je dopušteno, a što nije, iznoseći tek čudoredna načela. Prvenstveno je potrebno upoznavanje značenja spolnosti, dostojanstva osobe i njezina tijela, a usporedno s tim i formacija cjelovitog razvitka osobe, psihološke zrelosti, uvijek u cilju pune duhovne zrelosti. Osobita se pozornost treba dati odgoju volje, osjećaja i osjećajnosti. Adekvatne obavijesti o spolnosti uvijek se trebaju dati u ozračju odgoja za ljubav. Ukoliko se ne primjeni, velika je mogućnost da osoba nikada cjelovito do kraja ni ne sazrije.¹⁰²

Ako ne nauči vladati svojim naravnim instinktima, posebice spolnim nagonom, čovjek postaje rob, što zna rezultirati nečudorednim i neurednim spolnim životom. Takve će osobe, radi zadovoljavanja požude, bez skrupula povrijediti slobodu drugih kako bi zadovoljile vlastite nagonске potrebe, neprestano prekoračujući nove granice čovjekova integriteta i dostojanstva. Te osobe nemaju granica jer ih takvi pothvati nikada ne dovode do ispunjenja prave čežnje za ljubavlju.¹⁰³ Zbog toga se ni ne može prihvatiti tvrdnja da čovjek mora zadovoljiti sve svoje psihofizičke i psihosomatske nagone, niti da obuzdavanje spolnosti može dovesti do pretjerane napetosti, odnosno do neuroze.¹⁰⁴

Spolne razlike muškarca i žene ukazuju samo na jednu svrhu – na plodnost. Stoga, spolnost osim što pridonosi cjelovitom sazrijevanju čovjeka, pozvana je i na plodnost tj., dijalog i sebedarje u ljubavi. To da plodnost treba pronaći uporište u ljubavi nipošto ne proistječe iz prirodoslovne analize spola, nego iz metafizičke činjenice da je biće osoba. Spol tek kao vlastitost osobe ima udio u nastajanju i razvoju ljubavi, ali sama po sebi ne stvara još dostatnu osnovicu za to.¹⁰⁵ Ljubav i plodnost u svakom su slučaju osmišljene vrednote spolnosti, one se uključuju i uzajamno dozivaju pa se stoga nijedna ne može staviti na mjesto druge, niti nasuprot drugoj. Kako bi se osoba otvorila plodnosti potrebno je da prijeđe s autoerotizma na heteroerotizma, odnosno da interes sa sebe samoga prebaci na interes druge

¹⁰² Usp., SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1996., br. 35.

¹⁰³ Usp., G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 90.

¹⁰⁴ Usp., C. M. MARTINI, *O tijelu*, KSC, Zagreb, 2001., str. 40.

¹⁰⁵ Usp., K. WOJTYŁA, *Ljubav i odgovornost*, Verbum, Split, 2009., str. 275.

osobe.¹⁰⁶ Samo onaj tko ima pun i savršen seksualni razvoj, može imati zrelo ponašanje i stav. To nužno pretpostavlja vrline kao što su umjerenost, čistoća, stidljivost, poštovanje sebe i drugih.

2.2. Teologija tijela

Između suvremenoga društvenog fenomena ljudske seksulanosti i kršćanskog poimanja seksualnosti, postoji veliki raskorak. Taj raskorak uočavamo i iz zdravorazumske perspektive, koja također potvrđuje da je ljudska seksualnost izložena dekadenciji. Ne radi se toliko o krizi seksualnosti, nego o krizi tumačenja, razumijevanja i prakticiranja seksualnosti, tj. o krizi temelja seksulanosti. Kršćansko vrednovanje seksualnosti, koje se temelji na kristološkom i personalističkom poimanju ljudske osobe, ima mogućnost i šanse da postane sredstvo autentičnoga svjedočenja ljudske seksualnosti, njezina dostojanstva.¹⁰⁷

Problem suvremene znanosti o tijelu je razdvajanje tjelesnog od duhovnog u čovjeku, naglašavajući samo biološko poznavanje čovjeka. Zbog toga nas je papa Ivan Pavao II., kroz 129 kratkih kateheza, naslovljenih 'teologija tijela', održanih između rujna 1979. i studenoga 1984., pozvao da ponovno otkrijemo izvorno značenje naših tijela. Katehezama je papa nastojao Crkvi i svijetu ponuditi biblijsko promišljanje o smislu ljudskoga utjelovljenja, osobito s obzirom na ljubav, spolnost i brak. 'Teologija tijela' drugi je način da se kaže „stvoren/a na sliku Božju“. To znači da naša tijela nisu samo biološka. Ona su, još i više, teološka. Teologija tijela želi nam ponovno otkriti istinsku narav i dostojanstvo čovjeka, muškarca i žene. Prema izjavama učiteljstva suvremene Crkve, u našem je vremenu više nego neophodna.¹⁰⁸

Kada govorimo o teologiji tijela, u isti mah možemo govoriti i o pedagogiji. Dobro poznajemo funkcioniranje tijela kao organizma, funkcije povezane s muškošću i ženskošću ljudske osobe. Međutim, to znanje po sebi još ne razvija svijest o tijelu kao znaku osobe, kao očitovanje duha. Služeći se takvim poznavanjem tijela kao organizma, nije teško doći do razmišljanja o tijelu kao predmetu manipulacije. Upravo tu biva jasno da teologija tijela

¹⁰⁶ Usp., SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1996., br. 32.

¹⁰⁷ Usp., T. MATULIĆ, *Mladi i seksulanost. Teološko-moralni pristup*, u: *Diacovensia* 16 (2008.) br. 1. - 2., 2008., str. 70.

¹⁰⁸ Usp., C. WEST, *Teologija tijela za početnike*, Verbum, Split, 2010., str. 12.

postaje temeljna metafora pedagogije tj. čovjekova odgoja s gledišta tijela, u punom uvažavanju njegove muškosti i ženskosti. Svrha pedagogije tijela upravo je u nastojanju da očitovanje ljubavi – prije svega ona koja pripada bračnom životu - bude u skladu s moralnim poretom, odnosno dostojanstvom osobe.¹⁰⁹ „Ivan Pavao II. nudi osvježavajući pogled na biblijska izvješća o stvaranju. Želi razmotriti iskustva tijela i spolnosti prvoga muškarca i žene. Po njemu tri su iskustva koja na poseban način određuju ljudsku osobu u stanju nevinosti: samoća, jedinstvo i nagost.“¹¹⁰ U nastavku donosimo tek obrise čitave teologije.

Samoća: Iz Knjige Postanka poznato nam je da je Bog muškarca i ženu stvorio „na svoju sliku i priliku“. Čovjek, ukoliko je slika Božja, stvoren je da ljubi, jer „Bog je ljubav“. Iako je čovjek, Adam, stvoren da ljubi, u Knjizi Postanka je 'sam'. Između mnogih tijela životinjskog carstva počinje tražiti nekoga koga bi ljubio, ali shvaća da je njegovo tijelo drugačije. Životinje nisu prikladne za njega, jer ljudska čežnja za sjedinjenjem nije samo fizička, ona je u još većoj mjeri duhovna stvarnost. Tako svoju samoću čovjek prepoznaje upravo na temelju svoga tijela: muškarac je usamljen bez žene. U svojoj samoći Adam shvaća kako je ljubav njegov izvor, njegov poziv. Shvaća kako je, za razliku od životinja, pozvan ući u 'savez ljubavi' sa samim Bogom. Okusivši tu ljubav, on ujedno svim svojim bićem čezne tu ljubav podijeliti s drugim bićem poput sebe. Radi toga „nije dobro da čovjek bude sam“.¹¹¹ „Čovjekova samoća predstavlja nam se ne samo kao prvo otkriće transcendencije, nego i kao otkriće odgovarajućega odnosa prema osobi. Kao otvaranje i očekivanje zajedništva osoba. Do zajedništva osoba moglo je doći samo na temelju 'dvostruke samoće' muškarca i žene, odnosno kao susret u njihovu razlikovanju od svijeta živih bića, koja je oboma pružila mogućnost da budu i postoje u osobitoj uzajamnosti.“¹¹²

Jedinstvo: Adam je oduševljen Evom, jer prepoznaje da s njom, za razliku od životinja, dijeli istu ljudsku narav, no da je utjelovljena na drugačiji način. Spolna komplementarnost muškarca i žene, njihove tjelesne razlike u okviru zajedničke naravi, otkrivaju njihov poziv na međusobni odnos. Muškarčevo je tijelo za ženino tijelo stvoreno

¹⁰⁹ Usp., I. PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 392.

¹¹⁰ C. WEST, *Teologija tijela za početnike*, Verbum, Split, 2010., str. 40.

¹¹¹ Usp., J. EVERT, *Teologija tijela za nju*, Verbum, Split, 2013., str. 20.

¹¹² I. PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 104.

da joj bude životvorni dar, dok je u ženino tijelo utisnut znak da ljubi i da bude ljubljena. Njezino tijelo otkriva da je ona stvorena za međuljudske odnose, da posjeduje veliku ljepotu i da u sebi nosi duboko otajstvo. Spolna različitost omogućava muškarcu i ženi da postanu istinski dar jedno drugome, da tvore zajedništvo osoba. Ovo je tako očito da je utisnuto u njihovu anatomiju. Nijedno od ta dva nema u potpunosti smisla bez onoga drugoga.¹¹³

Duboko sjedinjenje prvih ljudi odvija se u njihovim tijelima putem spolnoga zagrljaja. Iz toga zaključujemo da je tijelo stvoreno za bračno sjedinjenje. Papa to naziva 'ženidbenim značenjem tijela', odnosno sebedarnom ljubavlju. „Ljudsko tijelo sa svojim spolom te njegovo muško i žensko obilježje, viđeno u samom otajstvu stvaranja, nije tek izvor plodnosti i rađanja, kao u čitavom naravnom redu, već 'od početka' sadrži 'zaručničko' svojstvo, tj. sposobnost izražavanja ljubavi: baš one ljubavi u kojoj osoba postoje dar i, po tom daru, ostvaruje smisao svojega postojanja i življenja. Svaki će oblik ljubavi biti označen karakterizacijom muškoga i ženskoga.“¹¹⁴

„Postati jedno tijelo ne znači samo spojiti dva tijela, već je posrijedi sakramentalni izričaj koji odgovara zajedništvu osoba. Po tijelu postajemo odraz života i ljubavi samoga Trojstva.“¹¹⁵ Tako „spolna drugost prisiljava čovjeka da bude kao Bog, da uspostavi odnos simpatije, sklada, zajedništva i plodnosti. Upravo stoga kršćani gaje veliko poštovanje prema tijelu i spolnosti čije dostojanstvo ne bi smjelo nikada biti obscijenjeno. Iz ovoga proizlazi da spolnost ne može biti ni 'razuzdana' ni 'nerazumna'. Ona ima smisao, usmjerenje, pravila, granice. Spolnost koja ne otkrije riječ tijela, svodi tijelo na ludoriju, obešćašćuje ga, prezire i oduzima mu njegovo značenje.“¹¹⁶ „Bračno sjedinjenje zapravo pretpostavlja zrelu svijest o tijelu. Štoviše, ona uključuje posebnu svjesnost značenja tijela u uzajamnu darivanju osoba.“¹¹⁷ Iako je ženidba jedinstvena, ona nije jedini način na koji je moguće živjeti ženidbeno značenje tijela. Postoji i nadnaravni način, a to je život posvećen Bogu u djevičanstvu i celibatu.

¹¹³ Usp., M. HEALY, *Muškarci i žene su iz Edena. Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Verbum, Split, 2013., str. 33. – 34.

¹¹⁴ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 10.

¹¹⁵ C. WEST, *Teologija tijela za početnike*, Verbum, Split, 2010., 45.

¹¹⁶ C. M. MARTINI, *O tijelu*, KSC, Zagreb, 2001., str. 33. – 34.

¹¹⁷ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 113.

Nagost: Papa Ivan Pavao II. ističe: prve muškarčeve riječi iz Post 2,23 kada je ugledao ženu što ju je Bog stvorio, izražavaju čuđenje i divljenje, štoviše, osjećaj očaranosti. Adam je u početku iskusio spolni nagon kao žudnju posve čistu. Iako je Adama očarao ženski lik, on Evu nije vidio kao predmet koji treba iskoristiti ili pokoriti zbog svojega zadovoljstva. Naprotiv, u njezinu je tijelu vidio poziv da je ljubi na način koji će učiniti vidljivom Božju ljubav. Međutim, zbog istočnoga grijeha naša sposobnost da prepoznamo ovaj poziv se okaljala.¹¹⁸

Nagost bez stida otkriva izvornu istinu ljubavi. Bog je od početka spolnu želju stvorio kao pokretačku snagu kako bismo ljubili poput njega: u slobodi, iskrenosti i potpunu sebedarju. Adam i Eva spolnu želju nisu doživljavali kao poriv ili pak nagon za sebično udovoljavanje. Iskustvo pohote uslijedilo je tek nakon pojave prvog grijeha.¹¹⁹ Usporedno s prvim grijehom pojavljuje se stid koja navodi muškarca i ženu da jedno pred drugim kriju vlastita tijela, posebno svoju spolnu različitost. Takva reakcija potvrđuje narušenost izvorne sposobnosti predanja sebe drugome. Radikalna promjena izvorne golotinje dopušta nam pretpostaviti negativne promjene cjelokupnoga međusobnog odnosa muškarac-žena. Kao da je tijelo u svojoj muškosti i ženskosti prestalo biti podloga zajedništva osoba. Nestaju jednostavnost i čistoća izvornoga iskustva koje je donosilo puninu u uzajamnu davanju samih sebe.¹²⁰

S istočnim grijehom u ljudsko srce ulazi požuda. „Čovjek kao osoba na zemlji je jedino stvorenje koje je Bog htio radi njega samoga i istodobno onaj tko ne može potpuno naći sebe samoga osim po iskrenom darivanju samoga sebe.“¹²¹ Požuda općenito, posebno požuda tijela, pogađa upravo to iskreno darivanje. Čovjeku oduzima dostojanstvo darivanja i u određenom smislu depersonalizira čovjeka pretvarajući ga u predmet za drugoga. Umjesto da je tijelo izraz nutarnjega života i istinske dubine osobe, ono postaje predmet užitka ili zadovoljenja vlastite požude. Požuda znači da su osobni odnosi muškarca i žene sputani tijelom i spolom u smislu da ti odnosi postaju gotovo neprikladni za prihvaćanje uzajamna

¹¹⁸ Usp., J. EVERT, *Teologija tijela za njega*, Verbum, Split, 2013., str. 18.

¹¹⁹ C. WEST, *Teologija tijela za početnike*, Verbum, 2010., str. 47. – 48.

¹²⁰ Usp., IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 225.

¹²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., br. 24.

dara osobe. Nisu više izraz zajedništva, nego ostaju jednostrano određeni 'spolom'. Požuda, koja se očituje kao 'prisila tijela', iznutra ograničava i sužava samokontrolu i po tome u određenome smislu onemogućuje unutarnju slobodu darivanja. Pored toga pomračuje ljepotu ljudskoga tijela u njegovom muškom i ženskom vidu. Ostaje tijelo kao predmet požude i kao 'područje prisvajanja' drugoga ljudskog bića. Odnos darivanja pretvara se u odnos prisvajanja. Tako je ženidbeno značenje tijela zastrto, a sposobnost da otkrijemo i razumijemo sebe kao dar, umanjena. Ljudsko je srce zbog toga postalo poprište borbe između ljubavi i požude. Što više požuda zavlada u srcu, to manje ono doživljava ženidbeno značenje tijela.¹²²

„Osoba je, dakle, sposobna za viši stupanj ljubavi: ne za ljubav požude, koja vidi samo objekte kojima valja zadovoljiti vlastite nagonске zahtjeve, već za ljubav prijateljstva i darivanja koja je u stanju prepoznati i ljubiti osobe kao takve.“¹²³

Takva ljubav ne postoji bez čistoće. Čistoća će pomoći osobi otkriti i potvrditi ženidbeno značenje tijela u njegovoj cijeloj istini. Tu istinu mora spoznati u nutрини, mora je se u određenom smislu 'osjetiti srcem' kako bi međusobni odnosi muškarca i žene, čak i običan pogled, ponovno zadobili onaj autentičan ženidbeni sadržaj.¹²⁴ Čistoća dozrijeva u srcu osobe koja je njeguje. Ta osoba uživa plodove pobjede nad požudom. Obnavlja iskustvo tijela, vraća svu njegovu jednostavnost, bistrinu, te njegovu nutarnju radost. Strast združena s čistoćom oslobađa tijelo da bude ono za što je stvoreno; živi izraz duhovnoga zajedništva u kojemu osobe jedna drugoj postaju dar.¹²⁵

Papa Ivan Pavao II. je rekao: „Čistoća je slava ljudskoga tijela pred Bogom. To je slava Božja u ljudskome tijelu po kojemu se očituje muškost i ženskost.“

¹²² Usp., IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 239. – 242.

¹²³ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 9.

¹²⁴ Usp., IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 385.

¹²⁵ Usp., M. HEALY, *Muškarci i žene su iz Edena. Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Verbum, Split, 2013., str. 58.

2.3. Krepost čistoće

Ljudski nagoni osjećaji odnose se na dobra koja spadaju u dvije podjele: dobro hranjenja, za očuvanje i održavanje pojedinca, i dobro razmnožavanja za očuvanje ljudske vrste. Budući da te potrebe imaju svoj temelj u čovjekovoj biologiji, njihovo zadovoljenje je neophodno za čovjekov život.¹²⁶ Zbog jakosti naslada često dolazi do neurednog uživanja i izobličenja među osjetilnim težnjama. Zato je čovjeku potrebna posebna krepost koja će mu pomoći da ne ide za vlastitim nagonima već da osjetne težnje usmjeruje prema dobru.¹²⁷ „Umjerenost će tako osigurati gospodstvo volje nad nagonima i držati želje u granicama čestitosti. Obuzdat će privlačnost naslada i osposobiti osobu za ravnotežu. (KKC 1809.)“¹²⁸

Seksualni je instinkt kod ljudi jedan od najmoćnijih instinkata, ako ne najmoćniji od svih. Kao svi nagoni, i on služi temeljnoj prirodnoj potrebi. Na putu izgradnje adolescenata i mladih na tom području, krepost čistoće koja se smješta unutar umjerenosti, ima dužnost izravno suzbijati prohtjeve za neurednim spolnim uživanjem i svoditi ih na pravu mjeru.¹²⁹

Materijalni joj je predmet požuda za spolnim uživanjem koji možemo podijeliti na bliži; težnja za spolnim užitkom, unutrašnji čin požude; i daljnji. Daljnji su predmet izvanjski čini s obzirom na nasladu: dodir i veza s osobom drugoga spola, buđenje i pokret spolnih organa, spolni čin. Formalni predmet čistoće stoji u dobroti i ljepoti provedbe gdje se tjelesna požuda odvija onako kako je to volja samog Stvoritelja.¹³⁰ Formalno postoji samo jedna čistoća, a materijalno ju dijelimo na djevičansku, udovičku i bračnu.¹³¹ O njima ćemo pojedinačno govoriti kasnije.

Čistoćom se uči samokontrola nad spolnim nagonima. Čistoća ne guši želje, ne omalovažava ih niti ih negira, ona ih zapravo pounutrašnjuje. Ona usmjerava tjelesnu energiju čisteći je od natruha egoizma. Tako osoba malo-pomalo počinje shvaćati da se spolnost ne rabi proizvoljno, još manje rasipa ili pak nasilno zlorabi, nego da je valja

¹²⁶ Usp., R. CESSARIO, *Kreposti*, KS, Zagreb, 2007., str. 181.

¹²⁷ Usp., A. ŽIVKOVIĆ, *Kršćanske kreposti*, Zagreb, 1942., str. 308.

¹²⁸ *Katekizam Katoličke Crkve. Dorađeno izdanje*, HBK - GK, Zagreb, 2016., br. 1809.

¹²⁹ Usp., C. M. MARTINI, *O tijelu*, KSC, Zagreb, 2001., str. 45.

¹³⁰ A. ŽIVKOVIĆ, *Kršćanske kreposti*, Zagreb, 1942., str. 318.

¹³¹ Usp., M. SRAKIĆ, *Život biraj! Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, Svetak IV., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 2013., str. 192.

prihvatiti počevši od značenja koje se u njoj krije.¹³² Ne drži se stavom prisile, već, nasuprot tomu, providnost koja čuva ljubav u obliku sebedarja koje se ostvaruje u osobnom pozivu svakog pojedinca. Čistoća je, stoga, ona duhovna sila koja zna obraniti ljubav od opasnosti sebičnosti i nasilnosti te je dovodi do njezina puna ostvarenja.¹³³

„Neki u naše vrijeme tvrde da je spomenuta definicija čistoće neprihvatljiva, poganska, odbojna i nedostatna ... Ali, koliko god je lako staro kritizirati, tako je teško dati nešto novo, neku novu definiciju. Međutim, postoje pokušaji. F. Böckle, njemački autor: „Čistim nazivamo onog čovjeka koji je spreman ucijepiti dinamičnu snagu svoje spolne želje pravilno i zakonito u cjelinu svoje ličnosti i skladno je ravnati.“¹³⁴

Čistoća po sebi zahtijeva nadvladavanje nečega što je u čovjeku i što se u njemu spontano rađa kao sklonost, kao privlačnost i kao vrjednota koja djeluje posebno na području osjetila. Ona je uvijek plod svjesna, slobodna i zrela opredjeljenja iz viših motiva koji su objektivno dobri. Čistoća je sposobnost ili navika, i u tom je smislu krjepost. Da bi bila takva navika, čistoća očito mora biti ukorijenjena u volji, u samome temelju čovjekova htijenja i svjesnoga djelovanja. Po tome shvaćanju čistoća se sastoji ponajprije u obuzdavanju poticaja osjetilne želje kojoj je predmet ono što je u čovjeku tjelesno i spolno.¹³⁵

Činjenica da je ljudsko tijelo u Isusu Kristu postalo tijelo Bogočovjeka, u svakom čovjeku poprima novo nadnaravno uzdignuće. Iz toga slijedi da čovjekovo tijelo više nije samo njegovo, te da svaka osoba mora voditi računa o ophođenju prema vlastitomu tijelu, i jasno, prema tijelu drugoga. Čistoća kao krjepost otvara put sve savršenijem otkrivanju dostojanstva ljudskoga tijela. Uči osobu svoje tijelo posjedovati u svetosti i poštovanju i istodobno osposobljava poštivanje i viđenje drugih kao stvorene na Božju sliku. Baš to održavanje tijela 'u svetosti i poštovanju' treba smatrati esencijalnim za krjepost čistoće.¹³⁶

¹³² Usp., C. M. MARTINI, *O tijelu*, KSC, Zagreb, 2001., str. 45.

¹³³ Usp., IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 4., 16.

¹³⁴ M. SRAKIĆ, *Život biraj! Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, Svetak IV., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 2013., str. 192.

¹³⁵ Usp., IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 362. – 363.

¹³⁶ Usp., Isto, str. 374., 385.

„Da bi osoba živjela čisto potrebno je odbacivanje određenih misli, riječi i grešnih čina. Za to se zahtijeva gospodarenje samim sobom, što je znak unutarnje slobode, odgovornosti prema sebi samome i drugima. Ta vlast nad samim sobom obuhvaća bilo izbjegavanje prilika i pobude na grijeh, bilo nadvladavanje instinktivnih poticaja vlastite naravi. Alternativa je jasna: ili čovjek zapovijeda svojim strastima i postiže mir, ili pušta da ga one zarobe i postaje nesretan.“¹³⁷ Dakle, čistoća nas u pozitivnom smislu uči disciplini srca, očiju, govora i svih osjetila, a sve to omogućuje ostvarenje slobode, sklada i mira. Čistoću srca postiže samo onaj tko zna biti dosljedan zahtjevima prema svom srcu i svom tijelu. Iz toga slijedi da čistoća nije nešto negativno. Ukoliko osoba nije gospodar nas sobom, svojim mislima, pogledima i željama tada joj nedostaje samosvladavanje koje osposobljava za sebedarje.¹³⁸

Čistoća nije samo odgovor na pitanje: Kako ću izbjeći AIDS, trudnoću ili spolno prenosive bolesti? Ona nam daje odgovor i na neka dublja pitanja, više vrednote. To je krepost koja daje biljeg čitavoj osobnosti, kako u nutarnjem tako i vanjskom postupanju. Tu krepost pojedinci moraju gajiti zavisno o svojim različitim životnim stanjima. Jedni živeći u djevičanstvu i posvećenom celibatu, čime na izvrstan način lakše nepodijeljenim srcem pripadaju jedino Bogu, drugi bilo da su u braku ili neoženjeni, onako kako je moralnim zakonom određeno.¹³⁹

Čistoća nas postupno uči razumjeti i poštivati spolnost, vlastito dostojanstvo, slobodu darivanja i u konačnici istinu o ljubavi. Ljudski nagon, sam po sebi, ne poznaje istinsku ljubav. Naš razum i naša volja odabiru ljubav, a ne naši nagoni. Čistoća znači biti sposoban reći 'ne', kada naši nagoni govore 'da'. Na taj način čistoća se ne protivi ljubavi, štoviše ona ju štiti i razvija.¹⁴⁰ „Iz čistoće izvire ona posebna ljepota koja prožima svako područje međusobna suživota ljudi i omogućuje da se u njemu izraze jednostavnost i dubina, srdačnost i neponovljiva autentičnost osobnoga povjerenja.“¹⁴¹ Čistoća je zahtjev ljubavi. Ona nam pomaže da pronademo ljubav na drugačiji način; održavajući naš razum bistrim tako da

¹³⁷ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 18.

¹³⁸ Usp., C. M. MARTINI, *O tijelu*, KSC, Zagreb, 2001., str. 41.

¹³⁹ Usp., KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, KS (Dokumenti 47), Zagreb, 2003., br. 11.

¹⁴⁰ Usp., M. B. BONACCI, *Prava ljubav*, Verbum, Split, 2004., str. 94.

¹⁴¹ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012., str. 378.

možemo prepoznati prave i vrijedne kvalitete neke osobe. To ne znači da nas ta osoba spolno ne privlači, već da se ta privlačnost može kontrolirati.¹⁴² „U istoj mjeri u kojoj se u čovjeku oslabljuje čistoća, njegova ljubav postaje sebična, tj. postaje zadovoljavanje želje za užitkom, a ne više sebedarje.“¹⁴³

Naše je moderno doba u podcjenjivanju ove vrline nadmašilo prijašnje vjekove. Sve su nam kulturne tekovine (književnost, umjetnost, obiteljski i društveni život, sport) otrovane dahom nečistoće. Postoji zato danas na roditeljima i odgojiteljima ozbiljna dužnost, da svoju djecu i povjerenu omladinu otmu propasti. Nažalost, uputi i odgoju čistoće, posvećuje se razmjerno malo pažnje. Mnogi roditelji ne znaju kako bi, gdje bi i kada bi počeli s potrebnom uputom, pa je prepuštaju slučaju, samom društvu. Postoji izravna dužnost na roditeljima, odgajateljima i dušobrižnicima, da ovu uputu provode u smislu crkvenih odredaba, vremenski prikladnu. Upute trebaju biti pozitivne, a ne samo negativne. U obzir se treba uzeti ne samo duša, nego i osjetila, čitavo mlado biće sa svojim sklonostima te dobi.¹⁴⁴

2.4. Predbračna čistoća

Stupanje u spolne odnose prije braka mnogi mladi, osobito ako su zaručeni, smatraju normalnim ponašanjem, čak štoviše potrebnim: *'kako ćemo znati da smo jedno za drugo, ako nemamo dobar seksualni život'*. Uzrok toj pojavi leži u tome što se sve više gubi smisao seksualnosti, spoznaja da seksualnost pripada braku, te da se jedino u braku može autentično živjeti.¹⁴⁵ „Mladi žele imati prijatelja ili prijateljicu ne da se u neozbiljnosti pripremaju za odgovorni brak, nego da se u neozbiljnosti poigravaju i zabave u seksualnoj slobodi. Takve se osobe izlažu velikoj opasnosti da se nikada ne izgrade.“¹⁴⁶

Pod pojmom 'predbračni spolni odnosi' mislimo na odnose između mladića i djevojke koji su usmjereni prema bračnom životu. Teško je dati točne statistike toga fenomena, ali prema onima koji stoje na raspolaganju dade se zaključiti da je takvo ponašanje

¹⁴² Usp., M. B. BONACCI, *Prava ljubav*, Verbum, Split, 2004., str. 94.

¹⁴³ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 16.

¹⁴⁴ Usp., Isto, br. 41.

¹⁴⁵ Usp., P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CUS, Split, 2002., str. 40.

¹⁴⁶ I. FUČEK, *Bog život ljubav. Traganje za istinom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1995., str. 207.

zabrinjavajuće. Motivi koji čine da dolazi do prakticiranja predbračnih spolnih odnosa su različiti. Često puta nedovoljna ili loša seksualna informacija, neuvjerljiva motivacija u pogledu nemoralnosti predbračnih spolnih odnosa; osim izvanjskih motiva, kao npr. ne dopušta Crkva, grijeh je, itd., potreban je i unutarnji motiv. Mladima je često potrebna i afektivna kompenzacija, jer kada se mladi otvaraju životu, obitelj i društvo ih blokiraju na neki svoj način. Zbog takvih situacija dolaze u sukobe pa traže kompenzaciju, osobito na afektivno-seksualnom području. Društveno oponašanje 'svi to čine' također je čest motiv, osobito ako je osoba psihološki nestabilna ili lako upada pod utjecaj društva. U svijetu koji naglašava autonomiju i neovisnost o Bogu potpuno se niječe religiozna dimenzija seksualnosti, a tvrdi se da je ona čisto antropološka. Produljenje mladenačke dobi, odgađanje ženidbe radi studija i pronalaska posla, produženo vrijeme zaruka... Stoga se ne treba čuditi ako mnogi mladi, zbog atmosfere u kojoj rastu i privlačnosti prema partneru, smatraju predbračne odnose dobrima i moralno prihvatljivima.¹⁴⁷

Spolni nagon u mladenačkoj dobi je osobito jak i kao takav potencira predbračne spolne odnose. Iako znamo da su muškarci i žene fiziološki zreli za seksualnu aktivnost već od početka puberteta, ipak rani seksualni odnosi daleko su od toga da pospješuju razvitak bića. Zapravo postoji opasnost da se zakoči dozrijevanje pojedinca i njegove duševne ravnoteže. Zato je potrebno poučiti mladog čovjeka živjeti ispravnu spolnost.¹⁴⁸

Papa Ivan Pavao II., u dokumentu *Familiaris consortio*, tumačeći Božji plan za čovjeka, ističe da se smisao čovjekove seksualnosti ne može objasniti samo u njezinoj biološkoj komponenti, i da joj užitak nije jedini cilj. Seksualnost je bitni element čovjekove osobnosti. I zato se seksualanost ostvaruje na ljudski način ako je dio ljubavi kojom se muž i žena jedno drugome daju u doživotnoj bračnoj zajednici. Dakle, jedino 'mjesto' koje omogućuje spolno darivanje u svoj svojoj istinitosti, jest ženidba, tj. ugovor bračne ljubavi ili svjestan i slobodan izbor kojim muž i žena prihvaćaju prisnu zajednicu života i ljubavi.¹⁴⁹

Spolna ljubav slobodno izabire da se potpuno, vjerno i plodno daruje voljenoj osobi. Spolni čin, vidljivi (tjelesni) izraz nevidljive (duhovne) bračne veze, govori tim jezikom –

¹⁴⁷ Usp., P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CUS, Split, 2002., str. 41. - 42.

¹⁴⁸ Usp., I. LEPP, *Higijena duše*, KS, Zagreb, 1985., str. 131.

¹⁴⁹ Usp., IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio*. *Obiteljska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981., br. 11.

jezikom ljubavi, jezikom ženidbenog vezivanja. Tako dvije mlade osobe koje održavaju spolne odnose, a nisu izmijenili ženidbenu privolu, svojim tijelima govore: 'Ja sam tvoj/a slobodno, potpuno, vjerno, plodno, zauvijek'. Te osobe zapravo žele reći da su spremne pristati na brak. Neovisno o tome koliko je puno strasti, osjećaja i nježnosti uključeno u takve spolne odnose, oni nikada ne mogu biti odnosi iskrene ljubavi. Takvo tjelesno predanje je zapravo laž, jer nije znak i plod potpunog osobnog predanja u kojem je prisutna cijela osoba. Predbračni odnosi još nisu definitivni vez.¹⁵⁰ *Persona Humana* to sažimlje ovako: „Koliko god bila čvrsta odluka onih što se preuranjeno upuštaju u spolne odnose, ipak je istina da oni nipošto nisu kadri u punoj iskrenosti i vjernosti osigurati međusobni odnos muškarca i žene, a još manje mogu ga zaštititi.“¹⁵¹

Još jedna velika problematika je što predbračni odnosi redovito isključuju porod. U takvim odnosima spolno sjedinjenje ne može se produžiti u očinstvo i majčinstvo, kao što bi inače trebalo. Seksualno darivanje koje se događa izvan ovog konteksta nije moralno prihvatljivo. Kojim slučajem ako do poroda i dođe, neće biti ozračja sigurnosti u kojoj bi djeca morala rasti i u njoj pronalaziti putove za svoje uključivanje u društvo. Stoga predbračna čistoća ne samo da nije protivna ljubavi, nego je nužan „treening“ kako bi se naučilo pravo sebedarje u braku, inače prijeti opasnost da se brak pretvori u egoizam u dvoje.¹⁵² Zabrana predbračnih odnosa nije stoga nerazumna i ne ograničava ljudsku slobodu, već štiti bračnu ljubav. *Persona Humana* to potvrđuje: „Stoga tjelesno sjedinjenje nije zakonito ako između muškarca i žene nije sklopljena definitivna zajednica života.“¹⁵³

Zalaganje da se živi čistoća u mladenačkoj dobi stvara najpogodnije preduvjete da se poraste u zrelosti i stigne do spoznaje istinske ljubavi. S obzirom na teškoće bračnoga života, osobito u današnjim prilikama, mladenačka će čistoća, kao priprava na bračnu čistoću, često puta biti presudna pomoć supružnicima. Tako će se spolni odnos shvatiti kao simbol ljubavnog sebedarja, te će osoba biti bolje pripremljena na odgovorno očinstvo i majčinstvo. Čistoća je i prijeko potreba za nutarnju jasnoću osluškivanja poticaja Duha Svetoga. Stoga je gotovo nemoguće da se rodi evanđeosko zvanje tamo gdje se nije iskreno nastojalo živjeti

¹⁵⁰ Usp., C. WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Verbum, Split, 2011., str. 79. - 80.

¹⁵¹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, KS (Dokumenti 47), Zagreb, 2003., br. 7.

¹⁵² Usp., Isto, br. 7.

¹⁵³ Isto, br. 7.

čistoću.¹⁵⁴ Čistoća kao krepost ne može postojati bez odricanja, žrtve, čekanja. Mladić se treba učiti samokontroli, a žena naučiti biti gospodarica svojih emocija i osjećaja. Ukoliko osoba ne nauči posjedovati samu sebe, ne može se u potpunosti ni dati drugome.¹⁵⁵

2.5. Bračna čistoća

Sakrament braka dragocjeni je znak, jer kada ga muškarac i žena slave, Bog se odražava u njima. Bračna je zajednica zapravo slika ljubavi Božje prema nama. Bog je također zajedništvo triju osoba, što žive oduvijek u savršenom jedinstvu. Upravo u slici Trojstva pronalazimo otajstvo ženidbe; gdje muž i žena postaju jedno zauvijek.¹⁵⁶ Iz toga proizlazi da „sakrament ženidbe nije društveni ugovor, prazni ritual ili samo vanjski znak opredijeljenosti. Sakrament je dar za posvećenje i spasenje supruga, jer pripadajući jedno drugome, oni doista, sakramentalnim znakom, uprisutnjuju odnos Krista s njegovom Crkvom. Brak je zvanje, budući da je odgovor određeni poziv na življenje bračne ljubavi.“¹⁵⁷

Čini svojstveni spolnom sjedinjavanju supruga odgovaraju naravi one spolnosti koju je Bog htio ako su učinjeni na doista ljudski način. Međutim, uobičajena je, ali pogrešna predodžba da Crkva poziva ljude na čistoću do braka. Čistoća nije isto što i apstinencija. Naprotiv, ona je vrlina koja oslobađa sve naše seksualne misli, želje i ponašanja od sebičnosti i usmjerava ih prema istini autentične ljubavi. Stoga, ako supružnici uistinu ljube jedno drugo, vrlina čistoće nije mogući izbor – ona je apsolutni zahtjev.¹⁵⁸

U tradiciji zapadne Crkve, djelateli sakramenta ženidbe su muškarac i žena koji se žene, koji daju uzajamni pristanak i izražavaju ga u uzajamnom tjelesnom darivanju. Njihov pristanak i tjelesno sjedinjenje sredstva su pomoću kojih ih Bog čini 'jednim tijelom'.¹⁵⁹ Za vjenčanu osobu to znači da svaki spolni izričaj mora biti iskreni izričaj bračnoga predanja. Svaki oblik ponašanja koji bi se suprotstavio slobodnomu, potpunomu, vjernomu i potencijalno plodnomu sebedarju, koje su supružnici obećali pred oltarom, bio bi

¹⁵⁴ Usp., C. M. MARTINI, *O tijelu*, KSC, Zagreb, 2001., str. 45.

¹⁵⁵ P. M. QUAY, *Kršćansko značenje spolnosti*, CENTAR ZA BIOETIKU, Zagreb, 2008., str. 100.

¹⁵⁶ Usp., PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 121.

¹⁵⁷ Isto, br. 72.

¹⁵⁸ Usp., C. WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Verbum, Split, 2011., str. 109.

¹⁵⁹ Usp., PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 75.

nepoštivanje samoga značenja spolnosti, povrjeda bračnog otajstva. Drugim riječima, bila bi to povrjeda kreposti čistoće.¹⁶⁰ „Smisao i vrijednost njihova tjelesnog združivanja izražava se u riječima privole, kojima su supruzi jedno drugo prihvatili i jedno se drugom predali kako bi im sve u životu bilo zajedničko. Te riječi (privole) daju smisao spolnosti i oslobađaju je od svake dvoznačnosti.“¹⁶¹ Razmotrimo svaki element bračne privole pojedinačno:¹⁶²

- *Slobodan* – ukoliko se jednog od supružnika izmanipulira ili primori na spolne odnose, to bi bila povrjeda slobode njihova sjedinjenja. „*Bračni čin nametnut drugom bračnom drugu bez obziranja na njegovo stanje i njegove opravdane želje nije istinski čin ljubavi, i stoga se protivi zahtjevima ispravnog moralnog reda u odnosima među bračnim drugovima.*“¹⁶³ Istinska se sloboda ljubavi također krši kada supružnici u svojem odnosu koriste spolni čin kao sredstvo za postizanje nekoga drugog cilja, poput 'nagrade' za nešto dobro učinjeno, ili se za 'kaznu' uskraćuje. Sloboda se također krši u spolnome činu kojemu se pribjegava, te kao reakcija na potrebu za zadovoljenjem. „Kad se dragocjena uzajamna pripadnost pretvori u dominaciju, struktura zajedništva u međuljudskom odnosu bitno se mijenja. Sastavni je dio duha dominacije da onaj koji dominira na kraju negira vlastito dostojanstvo i u konačnici se prestaje subjektivno identificirati sa svojim vlastitim tijelom, jer mu oduzima njegovo najdublje značenje. Na kraju spolni užitak doživljava kao bijeg od samoga sebe i kao odricanje od ljepote bračnog sjedinjenja.“¹⁶⁴
- *Potpuno* – trenutak vrhunca spolnoga čina jest neograničeno predanje i neograničeno prihvaćanje naših osoba. Ukoliko svjesno i namjerno zadržavamo bilo koji dio sebe od bračnoga druga u spolnome činu, više ne možemo govoriti o potpunom sebedarju. To je slučaj kada jedan ili oba supružnika namjerno teže za orgazmom mimo normalnoga spolnoga čina.
- *Vjerni* – supružnici bi trebali biti vjerni jedno drugome ne samo djelom, već i mišlju. Primjerice; maštanje o nekoj drugoj osobi tokom spolnih odnosa sa svojim

¹⁶⁰ Usp., C. WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Verbum, Split, 2011., str. 110.

¹⁶¹ PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 74.

¹⁶² Usp., C. WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Verbum, Split, 2011., str. 110. – 113.

¹⁶³ PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 154.

¹⁶⁴ Isto, br. 155.

supružnikom bilo bi neukusno kršenje vjernosti. Tada bi ta osoba zapravo počinila 'preljub u srcu'.

- *Otvoreni prema potomstvu* – u enciklici *Humanae vitae* (Ljudski život) iz 1968. godine, papa Pavao VI. ponovno je potvrdio učenje Katoličke Crkve. Supružnici nikada po svojoj volji ne smiju učiniti nešto čime bi bilo koji spolni čin zatvorili prenošenju života. To znači da je uporaba metode kontracepcije izravno kršenje ženidbene privole bračnoga para. „Iz toga proizlazi ne samo odbijanje otvaranja životu već i izopačenje unutarnje istine bračne ljubavi, koja je pozvana da bude dar u punini osobnosti. Naprotiv, kada bračni drugovi, služeći se neplodnim razdobljima, poštuju neraskidivu vezu između oblika sjedinjenja i rađanja ljudske spolnosti, oni se ponašaju kao 'službenici' Božjega nauma i služe se spolnošću darivanja, u skladu s izvornim dinamizmom, bez ikakva manipuliranja i izopačivanja. (...) Na taj način spolnost se poštuje i promiče u svome uistinu cjelovitom ljudskom opsegu, a nikada nije 'iskorištena' kao 'predmet' koji, razdvajajući osobno jedinstvo duše i tijela, pogada Božje stvaranje u najdubljem spletu naravi i osobe.“¹⁶⁵

Ako muž i žena dostojno primaju tijelo jedno drugoga u spolnome činu, koji nije nešto samo biološko, već zadire u ljudsku osobu kao takvu, njihovo spolno sjedinjenje postaje sam izvor života, svetosti i radosti u njihovom braku. Ukoliko supružnici samo prolaze kroz kretnje ili još gore nastoje na neki način opozvati značenje spolnoga čina, onda njihovo spolno sjedinjenje postaje izvorom temeljnoga nemira koji će tijekom vremena suptilno izjedati njihov brak. Nije slučajno što se porast stope rastave brakova poklapa s napuštanjem kršćanske spolne etike.¹⁶⁶ Ipak, odbacivanje iskrivljenih oblika spolnosti i erotike nikada ne bi smjelo dovesti do omalovažavanja ili odbacivanja spolnosti kao takve. Idealan brak ne može se promatrati samo kao velikodušno darivanje i samopožrtvovnost, gdje se svaki od bračnih drugova odriče svih osobnih potreba i nastoji isključivo činiti dobro drugome. Jer ljudska je ravnoteža krhka, uvijek ostaje barem jedan dio nas koji se odupire onom istinskom

¹⁶⁵ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981., br. 32.

¹⁶⁶ Budući da je muški orgazam nerazdvojivo povezan s mogućnošću začeća novoga života, muž nikada ne smije ejakulirati izvan ženine vagine. Usp., C. WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Verbum, Split, 2011., str. 110.

ljudskom i koji se u svakom trenutku može povratiti najprimitivnijim i najsebičnijim sklonostima.¹⁶⁷

Da bi supružnici živjeli svoju spolnost i ispunili svoju odgovornost u skladu s Božjim naumom, važno je da poznaju prirodne metode regulacije svoje plodnosti. Kao što je Ivan Pavao II., rekao: „...valja sve učiniti da to poznavanje postane dostupno svim bračnim drugovima, a još prije toga mladima, putem jasnog obavještenja i odgoja što će ga u prikladan čas i ozbiljno pružiti bračni drugovi, liječnici i stručnjaci“.¹⁶⁸ S tog gledišta Drugi vatikanski sabor jasno je ustvrdio da „kada se radi o usklađivanju bračne ljubavi s odgovornim prenošenjem života, moralnost postupka ne ovisi samo o iskrenoj nakani i o ocjeni motiva nego je treba odrediti prema objektivnim kriterijima, koji se temelje na samoj naravi osobe i njezinih čina, kriterijima, koji, u okviru iskrene ljubavi, poštuju potpuni smisao uzajamnoga darivanja i rađanja koje odgovara čovjeku. To se pak ne može postići ako se iskreno ne njeguje krepost bračne čistoće.“¹⁶⁹

Roditelji trebaju biti svjesni da se odgoj djece, za čistu ljubav i svetost života, nalazi upravo u življenju bračne čistoće njih samih. To podrazumijeva svjesnost kako je u njihovoj ljubavi nazočna Božja ljubav te, stoga, i njihovo spolno darivanje treba biti življeno u poštovanju Boga, supružnika i života koji može nastati iz njihovog čina ljubavi.¹⁷⁰ Što muškarci i žene bolje budu shvatili vrijednost čistoće i njenu ulogu u životu, to će sve više uvidjeti što ta krepost zahtijeva ili na što ih potiče.

Osim bračne, postoji i udovička čistoća gdje se bivši bračni partner potpuno uzdržava od spolnog uživanja, s odlukom da tako živi do smrti ili do novoga braka. Takva osoba živi od radosne uspomene na vjernost samodarivanja u zakonitom braku pomiješanog s trpljenjem. Udovištvo zahtijeva borbu protiv spolnih poroka, jednako kao i u predbračno vrijeme, koje vrijeđaju uspomenu na preminulog supruga/suprugu.¹⁷¹

¹⁶⁷ Usp., PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 157.

¹⁶⁸ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981. br. 33.

¹⁶⁹ Radnje kojima supružnici s ljubavlju pripremaju jedno drugo za genitalni snošaj (predigra) časne su i dobre. Međutim, ukoliko podražavanje genitalija dovede do vrhunca čina, odvojeno od čina normalnog snošaja, tada to nije ništa drugo doli međusobna masturbacija. U takvim situacijama uopće nema sebedarja niti bračnoga zajedništva. Takve radnje nisu otvorene začecu. Isto, br. 32.

¹⁷⁰ Usp., IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1997., br. 20.

¹⁷¹ Usp., A. ŽIVKOVIĆ, *Kršćanske kreposti*, Zagreb, 1942., str. 315.

2.6. Celibat i djevičanstvo

Postoji krepost čistoće u onih koji, nadvisivši susret s jednim ljudskim „ti“, izravno i isključivo se predaju Božjem „Ti“. To se opredjeljenje ozakonjuje redovničkom ili posvećenom čistoćom. Takvo darivanje sebe Bogu u djevičanstvu i u celibatu duboko je ukorijenjeno u samu teologiju tijela.¹⁷²

Iako na prvi pogled izgleda kao da je crkveno promicanje celibata proturječno dostojanstvu i značenju spolnosti i braka, poziv na celibat zapravo je krajnje ispunjenje svega onoga o čemu smo do sada pisali. Bračno sjedinjenje u 'jedno tijelo' znak je i nagovještaj zaručничkog sjedinjenja s Bogom. U djevičanstvu, osoba prihvaćajući celibat 'poradi kraljevstva nebeskog' objavljuje ženidbeno značenje tijela u sjedinjenju sa samim Bogom.¹⁷³ Djevičanska osoba tako iskoračuju iz povijesne dimenzije i predoznačuje, u svome tijelu, novi svijet budućega uskrsnuća. Snagom toga svjedočanstva, djevičanstvo u Crkvi čuva živom svijest o otajstvu ženidbe i brani je od svakoga napada na njenu cjelovitost.¹⁷⁴ Svu tu istinu, Ivan Pavao II. potvrdio nam je u dokumentu *Familiaris consortio* rečenicom: „Redovnici i redovnice, i općenito posvećene duše, svim vjernicima dozivaju u pamet onu divnu, po Bogu zasnovanu ženidbu koja će se potpuno očitovati istom u budućem životu, a po kojoj Crkva ima jedinoga Zaručnika – Krista. Tim posvećenjem oni postaju svjedoci one sveopće ljubavi koja ih, upravo čistoćom koju su prigrlili radi kraljevstva nebeskog, čini uvijek raspoloživijima da se velikodušno predadu božanskoj službi i djelima apostolata.“¹⁷⁵

U starozavjetnoj tradiciji, ženidba kao izvor plodnosti i potomstva, bila je religiozno privilegirano stanje: privilegirano i od same objave (usp. Post 17,4. 6-7). Sve je govorilo u prilog ženidbi, ne samo ljudska narav, nego i Božje kraljevstvo. Na temelju te tradicije, bilo je teško shvatiti ideal uzdržljivosti. U takvom okruženju Kristove su riječi odlučujući zaokret. „Na temelju Kristovih riječi može se ustvrditi kako nam ženidba ne samo pomaže razumjeti uzdržljivost poradi kraljevstva nebeskog, nego i sama uzdržljivost baca posebno svjetlo na

¹⁷² Usp., I. FUČEK, *Bog život ljubav. Traganje za istinom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1995., str. 213.

¹⁷³ Usp., IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak II., Verbum, Split, 2013., str. 23.

¹⁷⁴ Usp., IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljaska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981., br. 16.

¹⁷⁵ Isto, br. 74.

ženidbu viđenu u otajstvu stvaranja i otkupljenja.“¹⁷⁶ U nauku Crkve živo je uvjerenje da riječi iz *Mt 19.11-12* ne izražavaju zapovijed koja bi obvezala sve, nego savjet koji se odnosi samo na neke osobe, na one koje su u stanju to shvatiti. A to shvatiti mogu samo oni kojima je dano (usp. *Mt 19,11-12*), što jasno ukazuju na trenutak posebne milosti, tj. na dar što ga čovjek prima od Boga.¹⁷⁷ Tu milost potrebno je htjeti i izabrati snagom duboke vjere. Ono je osobno opredjeljenje u kojemu dar tj. milost, treba naći odgovarajući odjek u čovjekovoj volji. Takvo shvaćanje uključuje nadnaravnu motivaciju iz koje je i iznikla sama odluka. Odluka kao takva opstoji trajnim obnavljanjem, odricanjem i duhovnim naporom.¹⁷⁸

O važnosti i veličini celibata i djevičanstva, i papa Pavao VI. progovorio je u enciklici *Sacerdotalis Caelibatus*. Navodi tri bitna motiva koji celibat i djevičanstvo u punom smislu opravdavaju. To su: kristološki, ekleziološki i eshatološki.¹⁷⁹

Kristološki smisao: Osim što je Krist ženidbu uzdignuo na jednu višu razinu, istovremeno je otvorio i jedan novi put. Put na kojem Kristov službenik ili službenica, pristajući posve uz njega, zaokupljeni samo njime i njegovim stvarima, na jasniji i potpuniji način očituju stvarnost Novoga zavjeta. Krist je ostao cijeli svoj život u stanju djevičanstva koje označuje potpuno predanje Bogu i ljudima. Zbog duboke povezanosti djevičanstva i svećeništva u Kristu, odrazuju se i u onima kojima je dano da imaju udjela u tom dostojanstvu. Odaziv toj božanskoj karizmi ima motiv kraljevstva nebeskog. Prema tome misterij celibata i svega onoga što on jest, što on znači, izbija iz samog Spasitelja. Odaziv ovakvom pozivu Crkva je uvijek shvaćala kao odgovor na ljubav koju je sam Krist pokazao.¹⁸⁰

¹⁷⁶ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak II., Verbum, Split, 2013, str. 31.

¹⁷⁷ Krist je potpuno svjestan da će učenici kao sinovi tradicije staroga Zakona celibat i djevičanstvo nužno povezati sa stanjem pojedinca, posebice muškog spola, koji se zbog tjelesnih nedostataka ne mogu oženiti. To povezivanje ima mnogostruku pozadinu: i povijesnu i psihološku, i etičku i religioznu. Isus – u određenom smislu – dotiče sve te pozadine. Usp., Isto, str. 19. - 20.

¹⁷⁸ Sam Krist govori o 'onesposobljavanju sama sebe', s čime ne samo da ističe težinu te odluke, nego i ne pokušava prekriti nevolje što ih takva odluka može donijeti čovjeku i normalnim nagnućima njegove naravi. Usp., Isto, str. 30.

¹⁷⁹ Usp., PAPA PAVAO VI., *Sacerdotalis Caelibatus, Svećenički celibat*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (Dokumenti 4), Zagreb, 1967., br. 17. – 34.

¹⁸⁰ Usp., Isto, br. 19. – 25.

Ekleziološki smisao: svećenik postaje potpuno sličan Kristu. To podrazumijeva i ljubav prema Crkvi, jer je Crkva Kristovo tijelo, Zaručnica. Svećenik ju mora ljubiti onom ljubavlju kojom ju je samo Krist ljubio; do kraja darujući cijeloga sebe za nju kako bi ju učinio proslavljenom, svetom i neokaljanom Zaručnicom. Pomoću celibata i djevičanstva posvećena osoba svoju službu Gospodinu i Crkvi može posvetiti u punoj slobodi. Na taj način punije ostvaruje jedinstvo i sklad svoga života; osoba postaje prikladnija za slušanje Božje riječi i molitve, te slobodnija, aktivnija, raspoloživija u pastoralnoj službi i predanju svijetu. Isto tako, svećeniku će celibat pomoći u najtješnjem slavlju Euharistije, polažući na oltar vlastiti život. Time svećenik i sve posvećene osobe hrane vjeru i nadu svih kršćana, koji su obavezni da održavaju čistoću, svaki prema svom staležu.¹⁸¹

Eshatološki smisao: Celibat je dragocjeni božanski dar potpunog uzdržavanja za nebesko kraljevstvo. On naviješta dolaženje novoga svijeta u kojem „niti će se ženiti niti udavati“ (Mt 22,30). Odnosno celibat „svjedoči nužnu upravljenost Božjega naroda prema posljednjem cilju zemaljskog putovanja i poticaj svima da podignu pogled prema stvarima koje su gore, tamo gdje Krist sjedi s desne Ocu i gdje je naš život sakriven s Kristom u Bogu, dok se ne pokaže u slavi.“¹⁸²

Čistoća svećenika i redovnika/ca ima moralnu vrijednost i smisao samo onda ako se shvati kao sredstvo kojim se spolne aktivnosti, bilo nutarnje bilo izvanjske, stavljaju na raspolaganje duhovnom životu. Ona uvijek mora biti motivirana kraljevstvom nebeskim, jer jedino gledajući prema toj vječnoj stvarnosti možemo ispravno razumjeti poziv na celibat.¹⁸³ „Crkvena je doktrina u toj stvari u potpunom skladu s rezultatima dubinske psihologije. Ako bi neki crkveni poglavari zahtijevali od sjemeništara, svećenika, redovnica punu materijalnu čistoću, ne brinući se mnogo o cilju toga zahtjeva, morali bismo u tom vidjeti običnu – ali opasnu – deformaciju doktrine.“¹⁸⁴

Istinsko djevičanstvo uključuje odreknuće ljubavi koja je vlastita ženidbi, ali to odreknuće ima svrhu da se još snažnije u dubini bića prihvati onaj dinamizam sebedarnog

¹⁸¹ Usp., PAPA PAVAO VI., *Sacerdotalis Caelibatus, Svećenički celibat*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (Dokumenti 4), Zagreb, 1967., br. 26. – 32.

¹⁸² Isto, br. 33. – 34.

¹⁸³ Usp., I. FUČEK, *Bog život ljubav. Traganje za istinom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1995., str. 214.

¹⁸⁴ I. LEPP, *Higijena duše*, KS, Zagreb, 1985., str. 134.

predanja drugima, što je utkan u spolnost, te da se osnaži i preobrazi prisutnošću Duha. Tako se djevičansko srce, oslobođeno dužnosti bračne ljubavi, može osjećati slobodnijim za nesebičnu ljubav prema braći. Stoga, premda se djevičanska osoba odriče tjelesne plodnosti, ona postaje duhovno plodna, otac i majka mnogima, surađujući u ostvarenju obitelji u skladu s Božjim naumom.¹⁸⁵ „Djevičanstvo je poziv na ljubav: srce čini slobodnijim da ljubi Boga. Djevičanstvo radi kraljevstva nebeskog prema tome bolje izražava Kristovo darivanje Ocu za braću i s većom točnošću predoznajuće zbilju vječnoga života.“¹⁸⁶

2.7. Odgoj

U okviru izrečene kulture spolnost prestaje biti u službi promicanja čovjeka i njegova dostojanstva, a počinje biti u službi umanjivanja, osiromašenja i otuđenja, povezujući je samo s tijelom i egoističkim užitkom. Čak se potpuno gubi pravo značenje ljudske spolnosti, jer je iskorijenjena iz njezine bitne usmjerenosti na osobu, što je postepeno dovelo i do kvarenja ćudoređa. Doista, spolnost je dobila u širini, ali izgubila u kvaliteti.¹⁸⁷

Ispravni spolni odgoj pomoći će mladeži otkriti vrednotu ljubavi i shvatiti kako današnji pogled na seksualnost nema gotovo ništa s izvornom spolnošću. Pravi će odgoj povesti mlade prema zrelosti i gospodarenju samim sobom kako bi se u svoje vrijeme otvorili razvoju i sebedarnoj ljubavi.¹⁸⁸ Najvažniju ulogu u tome procesu imaju roditelji i obitelj. Njihova je odgojna uloga od takve važnosti, da se teško može čim drugim zamijeniti. Na roditeljima je da stvore obiteljski ambijent koji će pogodovati punom osobnom i društvenom razvoju djece. Iz toga slijedi da je najbolji spolni odgoj doživljaj onih koji se vole. To i djeca prije spolne zrelosti razumiju, ako su svjedoci ljubavi. U obitelji će djeca i mladi moći naučiti živjeti ljudsku spolnost kao jednu od vrednota ljudskoga života. Kroz takvu pouku djeca i mladi mogu stupnjevito otkriti da se spolnost ne može držati samo ishodom sjetilne privlačnosti. Obitelj je stoga prva škola kreposti.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Usp., SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1996., br. 31.

¹⁸⁶ Isto, br. 31.

¹⁸⁷ Usp., Isto, br. 16.

¹⁸⁸ Usp., Isto, br. 97.

¹⁸⁹ Usp., DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis*. Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1993., br. 3.

Roditelji se u toj svojoj zadaći, koja je ponekad teška i osjetljiva, ne smiju obeshrabriti. Darovavši život i prihvativši ga u ozračju ljubavi, roditelji su zapravo bogati odgojnim potencijalom koji nitko drugi nema.¹⁹⁰

Kao kućna Crkva, obitelj je škola najpotpunije ljudskosti. To vrijedi osobito za čudoredni i duhovni odgoj, posebno u tako osjetljivoj točki kao što je čistoća koja razvija istinsku zrelost osobe. Obitelj koja je uistinu kršćanska postat će sposobna za davanje do znanja koja je vrijednost kršćanske čistoće. Ljubav prema čistoći, za koju će roditelji pomoći djeci da ju izgrade, pospješit će poštivanje, nježnost, snošljivost, velikodušnost i nadasve duh žrtve bez kojega ne postoji niti jedna ljubav. Isto tako, kršćanski roditelji ukoliko uoče znakove Božjega poziva trebaju posvetiti posebnu pažnju i brigu za odgoj na djevičanstvo kao najviši oblik sebedarja, što je sam smisao ljudske spolnosti.¹⁹¹

Roditelji koji izvršuju svoje pravo i dužnost izgradnje djece za čistoću mogu biti sigurni da im pomažu u izgradnji stabilnih i složnih obitelji. Ako „roditelji ne pružaju odgovarajuću izgradnju za čistoću ne ispunjavaju svoju dužnost. Bili bi jednako tako i krivi u slučaju kada bi tolerirali da se djeci izvan njihovog doma pruža nemoralan ili neprimjeren odgoj.“¹⁹²

Zadaća obitelji u spolnom odgoju djece i mladih može biti uspješno izvršena samo onda kada su roditelji, duhovno, moralno i vjerski osposobljeni za ispravno kršćansko vrednovanje ljudske seksulanosti, konkretnih oblika seksualnog ponašanja i njezine neraskidive povezanosti s ljubavi, čistoćom, skromnošću, intimnošću, uzdržljivošću, samokontrolom, brakom i prenošenjem života. „Dobar primjer roditelja i roditeljsko vodstvo bitni su za jačanje izgradnje mladih za čistoću.“¹⁹³ Međutim, opravdano je pitanje: Kako će roditelji odgajati svoju djecu prema moralnim načelima, ako se oni sami u svojem seksualnom ponašanju razlikuju od tog učenja?

¹⁹⁰ Usp., IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 7.

¹⁹¹ Usp., IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, KS (Dokumenti 64), Zagreb, 1981., br. 37.

¹⁹² IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 44.

¹⁹³ Isto, br. 59.

Budući da se seksualna etika tiče i nekih temeljnih vrednota ljudskoga i kršćanskog života, Crkva bez ikakva dvoumljenja osjeća da je, između ostalog, njezino poslanje da spolnost ponovno prikaže kao vrednotu.¹⁹⁴ Tako „kršćanski spolni odgoj nastoji promicati ostvarenje čovjeka razvojem svega njegova bića, utjelovljenog duha, te prirodnih i milosnih darova kojima ga je Bog obdario.“¹⁹⁵ Kršćanski spolni nauk polazi od uvjerenja da je ljudska spolnost jedno dobro. Polazi od onoga stvorenoga dara koji je Bog vidio kao „vrlo dobro“ kada je stvorio ljudsku osobu na svoju sliku i priliku „i muško i žensko stvori ih“ (Post 1,27). Kršćanska, ali i ispravna spolnost za svoj nutarnji cilj ima ljubav, još točnije, ljubav kao darivanje i prihvaćanje. Spolnost koja je usmjerena, uzvišena i utjelovljena ljubavlju, poprima pravu ljudsku oznaku.¹⁹⁶

U svemu tome, Crkvi će pomoći školski i župni vjeronauk te crkvene zajednice mladih. „Zbog intimne povezanosti i uzajamne potpore između kršćanskog odgoja u obitelji s jedne strane, te crkvene pastoralne, vjeronaučne i katehetske prakse s druge strane, može se zakonito i opravdano djeci i mladima govoriti o seksualnosti i izvan obiteljskog doma, tj. u crkvenome okruženju, ali uvijek pod budnim okom roditelja i s njihovim znanjem.“¹⁹⁷

Takav spolni odgoj mora se uvijek ostvarivati pod brižnim vodstvom roditelja i ispravnoj primjeni načela supsidijarnosti. „Supsidijarnost tako upotpunjuje očinsku i majčinsku ljubav potvrđujući njezin temeljni značaj, jer svaki drugi sudionik u odgojnom procesu ne može nego djelovati u ime roditelja, s njihovom suglasnošću, i u određenoj mjeri, čak po njihovu nalogu.“¹⁹⁸

Premda je teoretski rašireno uvjerenje o spolnom odgoju, u praksi ostaju i dalje značajne nesigurnosti i mimoilaženje. „Općenito valja priznati da je riječ o dosta teškom pothvatu jer se prepliću različite odrednice: fiziološke, psihološke, pedagoške, socio-

¹⁹⁴ Usp., KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, KS (Dokumenti 47), Zagreb, 2003., br. 5.

¹⁹⁵ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1996., br. 21.

¹⁹⁶ Usp., IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 11.

¹⁹⁷ T. MATULIĆ, *Mladi i seksualnost. Teološko-moralni pristup*, u: *Diacovensia* 16 (2008.) br. 1. - 2., 2008., str. 85.

¹⁹⁸ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 23.

kulturne, pravne, ćudoredne i vjerske, koje utječu na odgojni proces.“¹⁹⁹ Ako i moramo imati obzira prema suvremenoj situaciji, ne možemo ipak odobriti tendencije koje su u protuslovlju s kršćanskim idealom. Jer, mentalitet koji šuti o spolnosti i zataškava njenu golemu današnju problematiku nema ništa zajedničko s kršćanskim moralom, kome je zadatak iznositi istinu o ćovjeku.²⁰⁰

2.8. Pokoje smjernice za odgoj osobe u ćistoći

Odgoj za velikodušno i razborito življenje spolnosti donosi brojne dobrobiti mladim ljudima i društvu općenito, stoga treba biti dostupan. Spolnim odgojem treba krenuti na vrijeme, a ključni dio tog odgoja mora biti povezivanje svih aspekata ljudske seksualnosti: biološke, psihološke, društvene, moralne, religiozne. Istina i ideal privlaće mlade, a pastoralno popuštanje, osobito na ovome planu, vrlo je štetno za mlade osobe.²⁰¹

U nastavku svraćamo pažnju na nekoliko momenata o kojima treba voditi računa da bi se mladima pomoglo da što autentićnije žive svoju seksualnost i ljubav.

To je u prvom redu zadaća i dužnost dobre formacije i pouke. Kršćanska zajednica, a osobito oni koji su direktno i najuže povezani s mladima i njihovim odgajateljima trebaju pokazati mladima kršćanski ideal ćistoće. Pri tome je nadasve potrebna objektivna jasnoća. Treba iznositi nauku o ovome predmetu koju naućava Crkva i ne upasti u napast da se iznosi nauka koja nije u skladu ili je čak suprotna crkvenoj nauci. Uz dobru informaciju u iznošenju objektivne istine potrebno je iznijeti i motivaciju, te unutarnje razloge za uzdržljivost. Osobito je važno naglašavati pozitivni pristup seksualnosti i ljubavi, ljepotu i vrijednost mladenaćke ljubavi koju treba živjeti u istini, a ne samo u osjećaju. Nije to lak posao, ali je nužan i neodgodiv.²⁰²

„Potpomaćući, oblikujući i poštujući savjest djece, roditelji i odgojitelji se trebaju pobrinuti da djeca svjesno pohađaju sakramente, hodajući pred njima vlastitim primjerom. Ako djeca i mladi budu iskusili ućinke milosti i Božjega milosrđa u sakramentima, osobito sakramentu pokore i euharistije, bit će sposobni živjeti na dobar naćin ćistoću kao Božji dar.

¹⁹⁹ SVETI ZBOR ZA KATOLIĆKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1996., br. 11.

²⁰⁰ Usp., B. HARING, *Kristov zakon*, KS, Zagreb, 1986., str. 77.

²⁰¹ Usp., P. ŠOLIĆ, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CUS, Split, 2002., str. 59.

²⁰² Usp., Isto, str. 60.

Sakramentalni život izrodit će disciplinom osjetila i duha, budnost i razboritost u izbjegavanju grešnih prigoda, čuvanje stida, umjerenost u zabavama, zdravoj zaposlenosti, čestoj molitvi. Od velike su pomoći i čitanja izabranih i preporučenih odgojnih knjiga, bilo kako bi ponudile što širu i što dublju izgradnju ili kako bi pružile primjere i svjedočanstva na putu kreposti.²⁰³

Mladi bi naročito trebali gajiti pobožnost prema Majci Božjoj i za svog nasljedovanja uzeti život svetaca i drugih vjernika, naročito mladih, koji su se isticali u gajenju čistoće. Iz takvog primjera zadobit će snage i oduševljenja za čist život, ali će im i osnažiti pouzdanje da je njihovo gledanje i njihov način života praćen sigurnošću da im Bog pomaže svojom milošću da svatko do kraja ustraje.²⁰⁴

Iako većina djevojaka i mladića smatra kako se vlastitim emocijama i nagonima ne može upravljati, u stvarnosti se strasti mogu kanalizirati na jedan prekrasan i zdrav način. Potrebno ih je samo što više usmjeravati prema sebedarju i samoostvarenju što ne znači da se osoba mora u potpunosti odreći trenutaka užitka poput zagrljaja, čistog poljupca, ili izricanja vlastitih osjećaja prema drugoj osobi.²⁰⁵ Međutim, „postoje i osobe koje se osjećaju sposobnima za veliku ljubav samo zato što imaju veliku potrebu za ljubavlju, ali nisu sposobne boriti se za sreću drugih te ostaju zatočene vlastitim potrebama i željama. U tom slučaju osjećaji odvrćaju od najviših vrednota i skrivaju egocentričnost koja onemogućuje zdrav i sretan život.“²⁰⁶ Rad na sebi, svojoj osobnosti, društvenosti, pogledima, osjetljivosti ... od presudne je važnosti u takvim trenucima jer pomažu osobi da dođe do zrelosti, a time i emocionalne stabilnosti.

U odgoju za čistoću potrebno je gospodstvo nad sobom koje pretpostavlja krepost kao što je čednost. Ona je spontana obrana osobe koja odbija biti viđena i da se s njom postupa kao s objektom užitka. Čednost je vrлина koja određuje ponašanje u odnosu prema spolnosti. Ona je suzbijanje poriva za isticanjem vlastite osobe. Odnosi se na dvije strane čovječjega vanjskog postupka: na čednost u ponašanju, riječi i djela, i čednost u odijevanju. Čednost u

²⁰³ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 69), Zagreb, 1997., br. 74.

²⁰⁴ Usp., KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, KS (Dokumenti 47), Zagreb, 2003., br. 12.

²⁰⁵ Usp., PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 148.

²⁰⁶ Isto, br. 145.

ponašanju jest krepost koja ravna izvanjskim pokretima tijela, tako da njima čovjek sačuva svoje dostojanstvo, jer vanjski pokreti odaju unutarnje duševno raspoloženje.²⁰⁷ „Čedno odijevanje znači pokazivanje potpune osobnosti, a ne samo privlačenje pozornosti na intimne dijelove tijela. Osoba skromnim odijevanjem zastire svoje tijelo, ne skriva se, već naprotiv, otkriva svoje dostojanstvo.“²⁰⁸ „Živjeti čednost u govoru, djelovanju i oblačenju vrlo je važno za stvaranje prikladnoga ozračja za dozrijevanje čistoće, no to mora biti dobro motivirano poštivanjem vlastitoga tijela i dostojanstva drugih.“²⁰⁹

Nadasve potreban je dobar odgoj mladih prije braka, osobito u smislu priprema za bračni život. Radi se, ne toliko o samom seksualnom odgoju, koliko o sveukupnom odgoju mlade osobe da ispravno živi svoju ljubav i seksualnost. Duboko međusobno poznavanje mladića i djevojke u toj dobi raste i sazrijeva, kao plod izmjena ideja, razgovora, diskusija i ponašanja. Od velike je pomoći da se u takvim situacijama mladić i djevojka nađu u zajednicama vjere koje su ujedno i odgojiteljske zajednice u kojima odgojitelj potiče, sve zajedno i svakoga napose, da nauče kakav treba biti, kako se treba ponašati, živjeti s drugima, a da ne odskližu u erotsko ili genitalno.²¹⁰ Ukoliko odgojitelj, kroz takvu pripremu za brak, uoči da mladić i djevojka nisu jedno za drugo, potrebno ih je mudro savjetovati da je bolje prekinuti taj odnos kako se ne bi izložili predvidljivom neuspjehu čije su posljedice velike i bolne. Problem je što su u početnoj očaranosti jednoga drugim parovi skloni prikriivanju ili relativiziranju mnogih stvari. Zbog toga bi zaručnici trebali biti snažno potaknuti da izraze ono što svaki od njih očekuje od mogućeg braka, način na koji shvaćaju ljubav i predanost, što svaki od njih želi jedno od drugoga i kakav zajednički život planiraju. Ti im razgovori mogu pomoći da uvide kako zapravo imaju malo toga zajedničkoga i da shvate da međusobna privlačnost nije dovoljna da se održe zajedno.²¹¹

Euharistijska slavlja, klanjanja za mlade, katehetski i pastoralni susreti te različiti susreti mladih s vjerskom i odgojnom pozadinom (Susreti hrvatske katoličke mladeži, Mladifest, Susret Hrvatskog nadzemlja, Nadbiskupijski susreti mladih), kampovi za mlade

²⁰⁷ Usp., A. ŽIVKOVIĆ, *Kršćanske kreposti*, Zagreb, 1942., str. 332.

²⁰⁸ M. B. BONACCI, *Prava ljubav*, Verbum, Split, 2004., str. 167.

²⁰⁹ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, KS (Dokumenti 106), Zagreb, 1997., br. 56.

²¹⁰ Usp., I. FUČEK, *Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Svezak IV., Verbum, Split, 2005., str. 206.

²¹¹ Usp., PAPA FRANJO, *Amoris laetitia, Radost ljubavi*, KS (Dokumenti 171), Zagreb, 2016., br. 209.

(Modrave, ljetni kamp na otoku Braču) duhovne obnove, stvaraju novu zdravu klimu i atmosferu, stvarnu i vrijednu pomoć u međusobnom sazrijevanju. U takvom zdravom odgojnom ozračju razmjerno se lako upoznaje i životni poziv, susreće pravi partner života, i postiže ona zrelost koja se traži od odraslog kršćanina.²¹²

Kršćanski spolni nauk i teologija tijela Ivana Pavla II. posljednjih se godina sve više širi i u Hrvatskoj zahvaljujući onima koji su prepoznali potencijal toga učenja kao istinskog odgovora na svjetsku seksualnu revoluciju, moralnu dekadenciju i erotizaciju društva. S tim širenjem uočavaju se sve više konkretni plodovi poput promicanja predbračne čistoće, pozitivnog Katoličkog pogleda na spolnost, jačanja bračnoga života, veće otvorenosti životu...²¹³ U tom kontekstu svakako valja izdvojiti fra Vatroslava Frkina, studentskog kapelana don Damira Stojića, te Matiju Milošić koji je koordinator pokreta Mladi Srca Marijina.

Fra Vatroslav već dugi niz godina (oko 40 god.) radi s obiteljima koje su u kriznoj situaciji te s mladima. Razgovarajući s pojedincima ili parovima, ispostavilo se da je za bračne probleme krivo neznanje o hodanju i nepripremljenost za brak. Stoga je na temelju prakse zaključio da je za dobar i uspješan brak potrebna dobra priprema. Ta se priprema temelji na tri stupa koja se grade za vrijeme hodanja: zajednička molitva, dugi i nježni razgovori te predbračna čistoća – hodanje bez poljubaca, maženja, bez držanja za ruku, točnije bez dodira uopće. Jedino takvim hodanjem mladića i djevojke, prema fra Vatroslavu, ljubav dozrijeva.²¹⁴ U svome radu otkriva kako je djevojkama nezamislivo hodanje bez poljubaca, dok je dečkima to puno prihvatljivije: „Normalnim i nepokvarenim mladićima jasno je da bi trebalo hodati bez poljubaca jer oni ne mogu dijeliti poljupce od odnosa. Djevojke barem na početku mogu dijeliti jedno od drugoga. Kasnije ni one to više ne mogu jer od kratkih poljubaca brzo prelaze na dulje, što mladića neobično uzbuđuje.“²¹⁵ Djevojke upozorava kako trebaju znati voditi vezu, jer one pripremaju prostor za prve dvije točke braka: zajednička molitva i duge, nježne razgovore. Ističe, također kako se treba paziti na

²¹² Usp., I. FUČEK, *Bog život ljubav. Traganje za istinom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, str. 206.

²¹³ Usp., M. HEALY, *Muškarci i žene su iz Edena. Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Verbum, Split, 2013., str. 7.

²¹⁴ Usp., <https://zenavrsna.com/pater-frkin-pouke-o-hodanju/3374> (10.07.2019.)

²¹⁵ V. FRKIN, *Hodanje mladića i djevojke*, UPT, Đakovo, 2012., str. 13.

svoje odijevanje, osobito djevojke i žene, jer ono mora biti dolično, dostojanstveno.²¹⁶ Ako se uzme u obzir negativna i poražavajuća statistika o razvodima u Hrvatskoj, onda je djelovanje fra Frkina i više nego potrebno.

Don Damir Stojić, neumorni promicatelj teologije tijela, već godinama okuplja mlade oko sebe održavajući predavanja, tribine, seminare i duhovne obnove po cijeloj Hrvatskoj na temu 'Ljudska spolnost u Božjem planu'. U svojim katehezama nastoji pojasniti zašto je grijeh spavati prije braka, što je za Katoličku crkvu spolni odnos, što je kršćanski brak, celibat, koje su granice u predbračnoj čistoći...i dr. Don Damir u svojim katehezama pojednostavljuje teologiju tijela Ivana Pavla II., i iznosi je na jedan laički način, svima shvatljiv. Zbog toga ga se smatra 'najvećim' promicateljem teologije tijela u Hrvatskoj.²¹⁷

Pokret za predbračnu čistoću *Mladi Srca Marijina* nastao je prije nekoliko godina u Sveticama kraj Ozlja, a potvrđen je i odobren od strane Generalnog Piora pavlinskog Reda dana 20.6.2013 godine. Ovaj pokret okuplja mlade katolike koji još nisu u ženidbenom vezu, a žele živjeti predbračnu čistoću prije braka. Cilj pokreta je da se u lokalnim župnim zajednicama, u dogovoru s trenutnim župnikom ili župnim vikarom u suradnji s mladićima i djevojkama, osnuje jedna podružnica koja bi okupljala mlade na zajedničku molitvu, razmišljanja o predbračnoj čistoći, katehezi utemeljenoj na teologiji Ivana Pavla II. Jedan od koordinatora pokreta je vjeroučitelj Matija Miošić koji svjedoči da živeći u ovom svijetu prenaplašene seksualnosti, erotizacije društva, mladima je potrebno pokazati bolji, drugačiji, blagoslovljeniji put, a to je čistoća. Svojim radom žele poručiti mladima, ali i društvu koje često na predbračnu čistoću gleda kao na nešto zaostalo i bezvrijedno, da ona itekako ima smisla.²¹⁸

Osim njih ovaj temi se posvećuju studentski kapelan u Osijeku Arek Krasicki, vjeroučitelj Josip Matezović iz Vinkovaca svojom inicijativom 'Prava ljubav čeka'. Značajan doprinos dao je i Ured hrvatske biskupske konferencije za obitelj. Naime, još 2007. Ured je organizirao odlazak hrvatske delegacije na Prvi međunarodni simpozij o teologiji tijela koji je održan u Gatingu u Austriji. Nakon simpozija pokrenuta je i prva studijska skupina za

²¹⁶ Usp., <https://zenavrsna.com/pater-frkin-pouke-o-hodanju/3374> (10.07.2019.)

²¹⁷ Usp., <http://mladi.hbk.hr/nekategorizirano/ljudska-spolnost-u-bozjem-planu-1-don-damir-stojic-o-teologiji-tijela/>; <http://studentski-pastoral.com/index.php/pitajteKapelana/kategorija/8> (10.07.2019.)

²¹⁸ Usp., <http://mladi.hbk.hr/vijesti/mladi-srca-marijina/> (10.07.2019.)

proučavanje teologije tijela. Potom je u sklopu prvog ciklusa obiteljskog pastoralna (2013.-2015.) u Zadru, tema glasila: “*Od teologije tijela do evanđelja života*“. Cilj je bio da se teologija tijela dobro prouči te sklopi s evanđeljem života kako bi se mogla početi primjenjivati u svakodnevicu, bilo da je riječ o pojedincu, bračnom paru ili osobi posvećenoga života.²¹⁹

²¹⁹ Usp., M. HEALY, *Muškarci i žene su iz Edena. Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Verbum, Split, 2013., str. 7.- 8.

ZAKLJUČAK

Diplomski rad pokušao je iznijeti sliku spolnog morala mladih u Hrvatskoj i utjecaja tradicionalnih normi na nj, temeljenih na crkvenom nauku i religijskom moralu. Vodeći se dobivenim rezultatima, iznesen je nauk Katoličke Crkve o odgoju mlade osobe i njezine spolnosti.

Polazeći od istraživanja *EVS-a* i *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*, u prvome dijelu rada došli smo do zaključka da iako čovjek današnjice sve više napušta tradicionalne vrijednosti te ih zamjenjuje novim oblicima, među hrvatskom populacijom raskorak između konvencionalnih vrijednosti (*vrednote religije i Crkve, braka i obitelji, spolnog morala*) i življene stvarnosti još uvijek je u granicama 'normale'. Seksualno izražavanje, pod čim ne podrazumijevamo samo seksualno ponašanje, već i stavove, vrijednosti, uravnoteženo je i stabilno. Veliki broj hrvatskih građana zauzima tradicionalne moralne stavove, dok su mlađi naraštaji više skloniji opravdavati određena seksualna ponašanja. Istraživanja potvrđuju da su praktični vjernici manje naklonjeniji dopustiti permisivno ponašanje na polju spolnosti. Dakle, uravnoteženost područja spolnosti u Hrvatskoj, velikim dijelom proizlazi iz življenja kvalitetne religioznosti (redoviti odlazak na svetu misu, molitva, čitanje Biblije, primanje sakramenta) i istinite vjere. Religijske vrijednosti i uvjerenja, vjeronauk i vjerski odgoj koji je stabilan, osobito okruženost religioznim prijateljima, utječu pozitivno na seksualno ponašanje mlade osobe. Čak štoviše, mogu odgoditi ulazak u seksualne odnose, smanjiti broj seksualnih partnera te očuvati osobu od rizičnog ponašanja. Provedena istraživanja zapravo su ukazala na djelovanje vjerničke retraditionalizacije preko rasta broja mladih odgojenih u vjerskom duhu i utjecaja vjeronauka na stavove o seksualnosti, osobito onih koji vjeru smatraju moralnim smjerokazom.

Temeljeći se na istraživanjima o spolnosti i cjelokupne zabrinjavajuće slike seksualnosti u svijetu, drugi dio rada posvetio se kršćanskom spolnom moralu koji bez ikakva dvoumljenja može spolnosti ponovno vratiti njezino dostojanstvo i izvornost. Svjedoci smo da promjene u društvenom poretku i suvremena situacija uopće, najviše zahvaćaju spolni moral. Smatra se da je spolnost pred velikim zaokretom, a oslobađanje od spolnih 'pravila' prošlosti dovelo je mnoge do odbacivanja moralne norme. Uz mnoštvo negativnih čimbenika koji otežavaju osobi, posebice mladoj, shvatiti vlastitu spolnost u njezinu ispravnom

kontekstu, današnje potrošačko društvo često dovodi u opasnost njezino izvorno življenje. Kada se na to pridoda sklonost promiskuitetu, povezanosti spolnih odnosa sa zlouporabom droge i alkohola, dobiva se više nego zabrinjavajuća slika. Ne treba se stoga čuditi ako mlada osoba, zbog atmosfere u kojoj živi, raste i sazrijeva, ima krivo poimanje ljubavi, bračnog čina i spolnosti uopće. Ispravan stav prema seksualnosti od velike je važnosti, jer utječe na zrelost osobe i njezino uključivanje u društvo. 'Teologija tijela' Ivana Pavla II., koja je istovremeno i pedagogija, danas sve više postaje temeljnom 'učiteljicom' za odgoj spolnosti suvremenog čovjeka. Vodeći se Knjigom Postanka, papa nudi osvježavajući pogled prema iskustvu tijela i spolnosti prvih ljudi. Zaključuje da svako ljudsko tijelo ima karakter 'ženidbenog', odnosno ima sposobnost izražavanja ljubavi i sebedarja, te njime ostvaruje smisao svog postojanja i življenja. Iz toga slijedi, da spolnost koja nije otkrila pravi smisao tijela, svodi tijelo na ludoriju, obeščašćuje ga i oduzima mu njegovo izvorno značenje. Ženidbeno značenje tijela može se živjeti na nekoliko načina: ženidbenim jedinstvom, ali i nadnaravnim posvećenjem života u djevičanstvu i celibatu, ali nikada i nikako bez kreposti čistoće koja se drži duhovnom silom, jer zna braniti ljubav od nasrtaja ljudske sebičnosti i neurednih spolnih težnji.

Čistoća nastoji učiniti seksualnost sredstvom autentične ljubavi, otvara put sve savršenijem otkrivanju dostojanstva ljudskoga tijela. Uči osobu svoje tijelo posjedovati u svetosti i poštovanju i istodobno osposobljava poštivanje i viđenje drugih kao stvorene na Božju sliku. Čistoća nas postupno uči razumjeti i poštivati spolnost te slobodu darivanja. Čistoća znači biti sposoban reći 'ne', kada naši nagoni govore 'da'. Na taj način čistoća se ne protivi ljubavi, štoviše ona ju štiti i razvija. Ona nam pomaže pronaći ljubav na drugačiji, autentičniji način. Čistoća je zahtjev ljubavi. Za vjenčanu osobu to znači da svaki spolni izričaj mora biti iskreni izričaj bračnoga predanja. Svaki oblik ponašanja koji bi se suprotstavio slobodnomu, potpunomu, vjernomu i potencijalno plodnomu sebedarju, koje su supružnici obećali pred oltarom, bio bi nepoštivanje samoga značenja spolnosti, povrjeda bračnog otajstva, te povrjeda kreposti čistoće. Znači, jedino 'mjesto' koje omogućuje spolno darivanje u svoj svojoj istinitosti, jest ženidba, tj. ugovor bračne ljubavi ili svjestan i slobodan izbor kojim muž i žena prihvaćaju prisnu zajednicu života i ljubavi. Prema tome, dvije mlade osobe koje održavaju spolne odnose, a nisu izmijenili ženidbenu privolu, nikada zapravo nemaju odnose iskrene ljubavi, jer takvo tjelesno predanje je zapravo laž, nije znak i plod

potpunog osobnog predanja u kojem je prisutna cijela osoba. Zalaganje da se živi čistoća u mladenačkoj dobi stvara najpogodnije preduvjete da se poraste u zrelosti i stigne do spoznaje istinske ljubavi. Spolni će se odnos shvatiti kao simbol ljubavnog sebedarja te će osoba biti bolje pripremljena na odgovorno očinstvo i majčinstvo, ili evanđeosko zvanje. Iako djevičanstvo i celibat uključuju odreknuće ljubavi koja je vlastita ženidbi, tim odreknućem oni postaju svjedoci one sveopće ljubavi koja ih treba neprestano činiti raspoloživima da se velikodušno predaju za drugoga, što je svrha same spolnosti. Stoga djevičanstvo i celibat 'poradi kraljevstva nebeskog' objavljuju ženidbeno značenje tijela u sjedinjenju sa samim Bogom. Djevičansko srce, oslobođeno dužnosti bračne ljubavi, može se i treba osjećati slobodnijim za nesebičnu ljubav prema braći. Premda se takva osoba odriče tjelesne plodnosti, ona postaje duhovno plodna, otac i majka mnogima, surađujući u ostvarenju obitelji u skladu s Božjim naumom. Ispravni spolni odgoj pomoći će mladeži otkriti vrednotu ljubavi i čistoće te shvatiti kako današnji pogled na seksualnost nema gotovo ništa s izvornom spolnošću.

Pravi će odgoj povesti mlade prema zrelosti i gospodarenju samim sobom kako bi se u svoje vrijeme otvorili razvoju i sebedarnoj ljubavi. Prvotnu ulogu u tom procesu imaju roditelji i obitelj, jer najbolji spolni odgoj jest doživljaj onih koji se vole. Na roditeljima i odgojiteljima je da stvore obiteljski ambijent koji će pomoći mladoj osobi rasti i učiti o svojoj spolnosti. Jedino obitelj koja uistinu živi svoju spolnost u 'okvirima kršćanstva, moći će dati do znanja mladoj osobi koja je vrijednost kršćanske čistoće. Nažalost, kako mladima tako je i roditeljima, zbog cjelokupne atmosfere u kojoj se danas živi, narušena slika ispravne spolnosti. Stoga je zadaća Crkve i njezinih osoba, odgojitelja, da na takve pojave nastoje utjecati i donijeti istinu. Načini pouke su bezbrojni: katehizacija, seminari, različiti nacionalni i biskupski susreti, predavanja, hodočašća, susreti mladih itd. Svakako je potrebno neprestano tražiti i osmišljavati načine kojima će se mladima na autentičan način progovoriti kršćanskoj poruci seksualnosti. Između ostalog i ovaj rad je nastojao donijeti doprinos na tom području, stoga je su na kraju rada donesene neke smjernice koje bi takvom odgoju pomogle. Iako spomenuta vrijednost spolnosti nije na cijeni u suvremenom društvu, lako se može doći do zaključka da jedino pomoću kršćanskog pogleda na spolnost, moguće ju je ispravno razumjeti, živjeti i prakticirati. Stoga kršćanstvo i kršćanski spolni moral ima veliku, možemo reći i presudnu zadaću kojom može utjecati na suvremenu društveni praksu.

LITERATURA

Crkveni dokumenti:

- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis*, Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 64), Zagreb, 1981.
- IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 106), Zagreb, 1997.
- IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak I., Verbum, Split, 2012.
- IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheza o ljudskoj ljubavi*, Svezak II., Verbum, Split, 2013.
- PAVAO VI., *Sacerdotalis Caelibatus, Svećenički celibat*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (Dokumenti 4), Zagreb, 1967.
- FRANJO, *Amoris laetitia. Radost ljubavi*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 171), Zagreb, 2016.
- KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 47), Zagreb, 2003.
- SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris spolnoga odgoja*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 69), Zagreb, 1996.
- Katekizam Katoličke Crkve. Doručeno izdanje*, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 2016.

Knjige i članci:

- ARAČIĆ, P., *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000.
- ARAČIĆ, P., DŽINIĆ, D., HLAVAČEK, B., *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011.

- ARAČIĆ, P., ČRPIĆ, G., *Kršćanski identitet: skica za idealtip vjernika kršćanina*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAVEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 15. – 63.
- ARAČIĆ, P., *Teškoće u predženidbenom pastoralu*, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999.) br. 2 - 3., str. 425. – 458.
- BONACCI, M. B., *Prava ljubav*, Verbum, Split, 2004.
- BALOBAN, J., NIKODEM, K., ZRINŠČAK, S., (prir.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.
- BALOBAN, J., *Opći uvod*, u: *Bogoslovska smotra* 80 (2010.) br. 2., str. 411. – 420.
- BALOBAN, J., *Vrednote u Hrvatskoj u Europskoj perspektivi. Pastoralno-teološki vid*, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2012.) br. 4., str. 955. – 989.
- BALOBAN, S., ČRPIĆ, G., *Spolnost-odnos prema seksualnom ponašanju*, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000.) br. 2., str. 395. – 419.
- BULAJIĆ, M., *Utjecaj medija na seksualno ponašanje mladih*, u: *Medix* 17 (2011.) br. 96., str. 83. – 84.
- CESSARIO, R., *Kreposti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- ČRPIĆ, G., VALKOVIĆ, M., *Moral u Hrvatskoj u sociologijskoj perspektivi*, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000.) br. 1., str. 1. – 63.
- DŽINIĆ, I., ČIČKOVIĆ, B., *Religioznost i stavovi o rastavi braka*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAVEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 167. – 190.
- EVERT, J., *Teologija tijela za nju*, Verbum, Split, 2013.
- EVERT, J., *Teologija tijela za njega*, Verbum, Split, 2013.
- FUČEK, I., *Moralno-duhovni život. Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Svezak IV., Verbum, Split, 2005.
- FUČEK, I., *Bog život ljubav. Traganje za istinom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1995.
- FRKIN, V., *Hodanje mladića i djevojke*, U pravi trenutak, Đakovo, 2012.
- FRANC, R., ŠAKIĆ, V., IVIČIĆ, I., *Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima*, u: *Društvena istraživanja* 11 (2002.) br. 2. – 3., str. 215. – 238.
- FRANC, R., SUČIĆ, I., ŠAKIĆ, V., *Vrijednosti kao rizični i zaštitni čimbenici socijalizacije mladih*, u: *Diacovensia* 16 (2008.) br. 1. - 2., str. 135. – 146.
- HARING, B., *Kristov zakon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973.
- HEALY, M., *Muškarci i žene su iz Edena. Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Verbum, Split, 2013.

- HLAVAČEK, B., MRAVUNAC, D., *Bitne vrijednote za uspješan brak i obitelj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 65. – 86.
- KUBY, G., *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010.
- LEPP, I., *Higijena duše*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
- LIVAZOVIĆ, G., *Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata*, u: *Kriminologija i socijalna integracija* 20 (2012.) br. 1., str. 1. – 22.
- Leksikon temeljnih religijskih pojmova. Židovstvo, kršćanstvo, islam*, Prometej, Zagreb, 2005.
- MARTINI, C. M., *O tijelu*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2001.
- MANDARIĆ, V. B., *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, Glas Koncila, Zagreb, 2009.
- MANDARIĆ, V., *Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih*, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2012.) br. 1., str. 131. – 149.
- MATULIĆ, T., *Mladi i seksualnost. Teološko-moralni pristup*, u: *Diacovensia* 16 (2008.) br. 1. - 2., str. 67. – 93.
- PAŽIN, Ž., DUGALIĆ, V., *Utjecaj pohađanja mise na kvalitetu bračnog života*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 1061. – 1082.
- QUAY, P. M., *Kršćansko značenje spolnosti*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2008.
- RIMAC, I., *Metodološke napomene: uzorak i način izbora ispitanika*, u: *Bogoslovska smotra* 80 (2010.) br. 2., str. 421. – 424.
- SEKULIĆ, D., (ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2016.
- SRAKIĆ, M., *Život biraj! Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, Svetak IV., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 2013.
- ŠOLIĆ, P., *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, Crkva u svijetu, Split, 2002.
- ŠIMUNDŽA, D., *Ljudske vrijednosti i kršćansko poslanje*, Crkva u svijetu, Split, 1995.
- ŠTULHOFER, A., *Seksualna permisivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji, 1998.-2003.*, u: *Revija za sociologiju* 35 (2004.) br. 1. - 2., str. 31. – 44.
- ŠTULHOFER, A., *Sociokulturni i psihosocijalni aspekti rizičnoga seksualnog ponašanja*, u: *Medicus* 18 (2009.) br. 1., str. 123. – 129.
- TOMAŠEVIĆ, L., *Etika „trećeg lica“ i moralne vrednote*, u: *Služba Božja* 55 (2015.) br. 2., str. 155. – 178.
- VALJAN, V., *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002.

- WEST, C., *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Verbum, Split, 2011.
- WEST, C., *Teologija tijela za početnike*, Verbum, Split, 2010.
- WOJTYLA, K., *Ljubav i odgovornost*, Verbum, Split, 2009.
- ŽIVKOVIĆ, A., *Kršćanske kreposti*, Zagreb, 1942.
- ŽIVIĆ, D., *Demografske determinante i vrjednote braka u Hrvatskoj*, u: P. ARAČIĆ, D. DŽINIĆ, B. HLAVACEK, *Kršćanski identitet i obitelj*, KBF, Đakovo, 2011., str. 259. – 289.

Internetski izvori:

- <https://zenavrsna.com/pater-frkin-pouke-o-hodanju/3374> (*pristupljeno* 10.07.2019.)
- <http://mladi.hbk.hr/nekategorizirano/ljudska-spolnost-u-bozjem-planu-1-don-damir-stojic-o-teologiji-tijela/> (*pristupljeno* 10.07.2019.)
- <http://studentski-pastoral.com/index.php/pitajteKapelana/kategorija/8> (*pristupljeno* 10.07.2019.)
- <http://mladi.hbk.hr/vijesti/mladi-srca-marijina/> (*pristupljeno* 10.07.2019.)

SADRŽAJ

Sažetak	1
Summary	2
UVOD	3
1. MLADI I ŽIVLJENJE VREDNOTE SEKSUALNOSTI	5
1.1. Dosadašnja istraživanja.....	7
1.2. Postojeća stanja vrednota u Hrvatskoj	9
1.3. Vrijednosni svjetonazor mladih	13
1.4. Kriza kršćanskih vrjednota s osvrtom na krjepost čistoće	17
1.5. Utjecaj medija na mlade.....	23
2. ODGOJ ZA KREPOST ČISTOĆE	26
2.1. Ljudska spolnost.....	27
2.2. Teologija tijela	29
2.3. Krepost čistoće	34
2.4. Predbračna čistoća.....	37
2.5. Bračna čistoća	40
2.6. Celibat i djevičanstvo	44
2.7. Odgoj.....	47
2.8. Pokoje smjernice za odgoj osobe u čistoći.....	50
ZAKLJUČAK	56
LITERATURA	59
SADRŽAJ	63